

SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET

1989
NOVEMBER

EÖRSI ISTVÁN

A hazugság aurája

A *Szabadság-hegy* Gáli József (1930—1981) sikereiben nem túl bővelkedő írói pályájának fénypontja volt. Hat héttel a bemutató után már börtönben ült, és noha a hivatalos vádak ellenére élve szabadult ki, a kicsinyes, bénító gyanakvás és összehangolt rosszindulat haláláig kísérte és gátolta minden vállalkozását. A sors aljas következetességére vall, hogy egyetlen novellás•• kötetének megjelenését sem érthette meg, és mi sem természetesebb, mint hogy ez a darabja is csak most láthat napvilágot.

En a bemutatóját láttam, egy héttel a forradalom ki-törése előtt. Nagy volt az öröm, az ünnepelés : az Igazság végre a világot jelentő deszkákról szólhatott hozzánk! Ha ezt megérhettük, akkor nemsokára leköltözik közénk, és életünk meghatározó erejévé válik. A bemutató ünnepi fényét növelte, hogy a nézők közt ott ült, ha jól emlékszem, a harmadik sorban, Nagy Imre, még magánemberi minőségében. A darab folyamán, kritikus kicsengésű mondatok elhangzásakor, többször is tapssal fejezte ki egyetértését, ily módon tetszésnyilvánításra ragadtatva a közönséget. Amikor az utolsó felvonás végén a hatalmától, pontosabban: a hatalma fikciójától megválni nem tudó miniszter egyedül maradt a Szabadság-hegyen, az ünnepelés már-már tüntetésbe csapott át. „Fölvetődik a kérdés: vajon ez a siker nem a darab publicisztikai értékeinek köszönheti-e létét, vajon a műbe nem a merő aktualitás pumpálja — ideig-óráig — a vért? Ikszen a sematizmus nincs egyes eszmékhez kötve, ott virul, ahol a Tételt próbálják meg-érteni a valóságot, és nem a valóságból a Tételt.”

Ezt a kérdést az Irodalmi Újság 1956. október 20-i számában tettem fel. A válasszal sem maradtam adós: „A sematizmus az éppen uralgó helyzet problémáiba prakticista módon beleragadva nem képes a fejlődés további menetét még csak érzékeltetni sem; megmarad — legjobb esetben — a helyzetjelentésnél (vagy az éppen megadott szempontok dikciószerű kinyilvánításánál), legföljebb még valami elvont perspektívát is hozzácsap az anyaghoz ráadás gyanánt, mint valami piaci árus. A *Szabadság-hegy* azonban, mely 1954—55-ben íródott, az alakok objektív logikáját követve olyan problémákat vet fel, amelyek csak most, a nyilvános rehabilitációk idején lettek igazán aktuálisak.”

Vigyorogva olvasom okfejtésemet: én aztán jól meg-védtem a szerzőt! Az alakok objektív logikáját követve I, azaz egy évvel megelőzte korát! Ő meg — most is látom magam előtt — lelogatja fejét abba az irányba, amelyben az arcomat sejtji, szeme a kilencdioptriás szemüveg mögül rám tágul: „Tényleg tetszett? Komolyan? Nem a barátság íratta veled, hogy ...” Leintettem : nekem az igazság ugyebár fontosabb, mint a barátság, és nincs az a barát, akit meggyőződésem el-lenére dicsérnék meg ország-világ előtt.

Most, harminchárom év elmúltával, újra elolvastam a darabot, és újra fel kellett tennem magamnak a kérdést: él még ez a *Szabadság-hegy*? Vagy legalább élet-

re kelthető-e? És ha van még benne vér, mi pumpálja belé?

Kezdjük a sztorival. Egy proletármama a világtól hermetikusan elzárva a Szabadság-hegyen éldegél, miniszter fia villájában. Rajta kívül még két fia van: András, a gyárigazgató, akit „kapitalista”-nak becéz-nek, és János, a kerületi párttitkár, akit 1952 nyarán, vagyis másfél évvel a színpadon megelevenedő események előtt letartóztattak. Fent él még a hegyen Zsuzsa is, János felesége, és Péternek, a miniszternek a szerez-tője, okos, felelős mozgalmárnő, polgári számla a proletárcsalád hűsében. A gyerekek azt hazudják, amit néhány évvel később Déry Tibor is hazudott az anyjának : hogy a hiányzó fiú külföldön időzik, megtisztelő megbízásokkal elhalmozva. Csakhogy a mama az első felvonás végén egy szabadult rabtól megtudja az igazságot. Miközben tovább hallgatja fiának és menyének a hazugságait, rá kell ébrednie arra, hogy milyen mély-re süllyedtek. A második felvonás végén befut a gyász-hír: János szívrohamban meghalt. A miniszter báty és a feleség kitart a hazugság mellett, de András, meg-rendülve a tragédiától, leviszi édesanyját a Szabadság-hegyről. Végül Zsuzsa is elhagyja Pétert, mert felismeri, hogy olyan korszak közeledik, amelyben kifizetődött mártírozvegynek lenni, mint miniszterfeleségnek. Mindez egyetlen este zajlik le, a tér és idő egységének legklasszikusabb szabályai szerint.

A történet naivitása szembeszökő. Egy öregasszony és három fia. A gonosz feleség, aki észrevétlenül manipulál. Ibsenkedés rogyásig a „Szabad-e kíméletből hazudni?” kérdéskomplexuma körül. Letartóztatott öccsei nyilvánosan nem szakít miniszter a Rákosi-korszakban. A hiperérzékeny anya, aki éveken át semmit sem észlel a mocskból, amely körülfogja. Az anyag bőven kínál lehetőséget az ironizálásra. Csakhogy ...

Gáli József mint drámaíró és mint novellista egyaránt egy meseköltőt hordozott magában. Ennek a történetnek a struktúrája is hamisítatlan mese. Hol volt, hol nem volt, élt egyszer egy kacsalábon forgó várban, ahol a madár se jár, egy özvegyasszony három fiával. A legkisebb és legkedvesebb fiú elment szerencsét próbálni, de a sárkány fogságába esett. A két megmaradt fiú félt megküzdeni a sárkánnyal, és különben is nagyon megfelelt nekik az élet a kacsalábon forgó várban, így hát azt hazudták a mamának, hogy legkedvesebb gyermeke az Óperenciás-tengeren is túl gyöngyöket gyűjtöget, de nemsokára hazajön.

Mihelyt mesének fogjuk fel a történetet, háttérbe szorít naivitása. A mese mint a dráma burka és külső formája régi hagyomány. Volt egyszer egy király, a királynak három lánya. Azt mondta a király, hogy azé lesz a birodalma, aki a legjobban szereti őt. Vagy: volt egyszer három isten, aki trafikot ajándékozott egy jó-lelkű kínai utcalánynak, azzal a feltétellel, hogy legyen továbbra is jó. Az ilyen darabok egyben moralitásátékok is, melyek a parabolák általánosítási szintjén néz-nek szembe a kor valamely alapvető erkölcsi dilemmájával. A kínai utcalány addig lehet jó, amíg csak magát árulja, de mihelyt belekerül mint trafikosnő az egyetemeres árucseré-forgalomba, rosszá is kell válnia, hogy életben maradhasson. Lear csak annyiban király, amennyiben hatalma Szabadság-hegyén elveszti realitás-érzékét, és le kell mennie szenvedni az emberek közé, hogy visszanyerje azt. A Mama csak annyiban prole-

tár, amennyiben mint az uralkodó osztály tagja — miniszter mamája, királynő — elveszti kapcsolatát a maga Szabadság-hegynél a valósággal, és neki is le kell mennie az emberek közé, hogy visszahódíthassa életét.

Gáli darabja — mint moralitás és parabola — égbekiáltóan aktuális. Központi kategóriája a hazugság. A Mamának hazudni annyi, mint magunknak hazudni (azt, hogy a Mama kedvéért hazudunk, pedig dehogy, életformánkat védjük így) és a népnek hazudni. Olyan rend tárul elénk, melyben csak a hazugság nyújthat hatalmat és biztonságot; de ez a rend már gyöngye ahhoz, hogy megvédje hazugságait. Az igazság szabaduló rabok és rosszkor érkező halálhírek képében áttöri a hazugság arcvonalát. András, a középső fiú, a közbülső tag a farkas és a bárány között, diadalmasan átmegy a válságon, és megigazul. Gáli a darabot ennek az Andrásnak a szemzőgéből írta meg, és a Kádár-korszak igazságszolgáltatása jó ítélőképességről tett tanúbizonyságot, amikor a *Szabadság-hegyet*, mint a forradalom szellemi előkészítésének dokumentumát, beleszámította a később tizenöt évre mérsékelt halálos ítéletbe. András válsága annak az értelmiségnek a szégyenét fejezte ki, mely nemcsak hazudott, hanem maga is a hazugság eszközüvé vált, szemmé a láncban. Ennek a rétegnek az erkölcsi válsága forradalmasította a kifosztott és megalázott társadalmat. Manapság, amikor egész nemzedékek szembesülnek, drámaian rövid idő alatt egy évtizedeken keresztül megdönthetetlennek vélt hazugságépítménnyel, a Szabadság-hegy parabolája régi-új értelemmel telítődik meg. A kiábrándulás megnyilatkozási módjai ma mások, mint a *Szabadság-hegy* idején: akkor a lángoló hit fordult visszajára, ma a szisztematikusan üzött öncsalás válik tömegesen lehetetlenné. Ez a különbözőség azonban nem számolja fel Gáli darabjának időszerűségét. Az írói maradandóság nem folyamatos és egyenlő erejű hatóképességben nyilvánul meg, hanem abban, hogy a felépített szerkezet újra és újra otthont kínál a változó történelmi tapasztalatok-

GÁLI JÓZSEF

Szabadság-hegy

Dráma három felvonásban

SZEMÉLYEK

MAMA
BOGLÁR PÉTER
BOGLÁR ANDRÁS
ZSUZSA
PELLEG ISTVÁN
AVH ÖRMESTER

Szín: terem nagyságú könyvtárszoba, a Boglár család napközbeni tartózkodóhelye. A hátsó fal dupla üveg, közepén ajtó, kis teraszra nyílik. A hóval borított teraszról szabályszerű répaorrú, szénszemű hóember vigyorog be a könyvtárszobába. A teraszról le lehet látni a városra, de innen a szobából úgy tűnik az idegen-nek, mintha a terasz roppant úr felett lebegne. Balra a teraszra nyíló ajtótól, az üvegfal előtt fiók nélküli nagy íróasztal. Jobbra a teraszajtótól, végig az üveg-fal előtt télikert: fikuszok, kaktuszok stb. A növény-társaság díszje egy ember nagyságú óriáspálma. A pálma távolabb valamivel a többi növénytől, a jobb sarokban áll. A jobb oldali falon végig beépített könyv-tár. A padlótól a mennyezetig érnek a könyvek.

Ezt a falat szinte észrevétlenül kétfelé osztja egy kis tapétaajtó. Közvetlenül a tapétaajtó előtt olvasó-garnitúra. Állólámpa, kisasztal, karosszék. A középső könyvespolcok egyikén, szembeötölő helyen sorakoznak a Szikra ideológiai könyvei a jól ismert kiadásban, és orosz nyelvű, cirill betűs szakkönyvek. Ugyanezen a középső polcon üldögél egy csomó fehér és barna já

nak, és a kontinuitás érzetével ajándékozta meg a későbbi korok önismeretét.

Gáli darabjából — ha ma játszának el — szinte ma-gától hullana ki néhány túlzottan korhoz és röghöz kötött mondat. A „Hazudjunk? Ne hazudjunk?” dilemmáját időnként túlbeszéli. Zsuzsa, a rabfeleség túl át-tetszően gonosz, egyetlen mondatával sem teszi hihetővé, hogy éveken át be tudta csapni a Mamát. A morális terhek elosztásában is túl nagy porció jut rá. De a darab struktúrája szívós és szilárd. Óriási dramaturgiai telitalálat, hogy a vészjós fordulatok — János fogságának, majd halálának a híre — az első két felvonás végén következnek be, és a Mama, a két hírtől szíven találva, a következő felvonásoknak csak a közepén tűnik fel, amikor a hazugság a színpadon alig fokozható tovább. Az író ily módon megkímél bennünket az apró-lékos pszichologizálás terméketlen unalmától. A Mama új állapotában lép elénk magányából, és régi, de még roncsozóbb kisugárzású hazugságokkal szembesül. Már nem halott fiáért, hanem a még élőkért csatázik, és az olvasó — továbbá a reménybeli néző — közben érzékletesen rekonstruálhatja, hogy mi mehetett végbe ben-ne, míg nem volt a színen. Ez a struktúra, mely a mű-élvezőt aktivitásra, az árok betemetésére ösztönzi, igen életképesnek bizonyult. (Csak zárójelben jegyzem meg, mert szorosan véve nem tartozik ide: a bemutató Ma-mája, Gobbi Hilda megértette, hogy a szünetekből az általánosítás magasabb szintjén kell előbukannia, és túllépve a szöveg által vázolt szociológiai kereteken, népmesei figurává magasztosult, egyszerűsége szinte gigantikus méreteket öltött.) Így a hazugság, elszabadulva János konkrét sorsától, általános atmoszférává, társadalmi aurává, a moralitásjáték valódi hősevő válik. Ma már alapszerep a hazugság, sőt még leplezése is, konvenciórendszerünk része. Ásítozva hazudunk, és ásítozva mutatunk rá mások — és nagy ritkán a magunk — hazugságaira. Ilyen korszakban örülhetünk egy olyan darabnak, melyben a hazugságnak, a kiábrándulásnak és az újrakezdés vágyának még sokkoló hatása van.

ték mackó. A bal oldalon két ajtó. Az egyik — bal-oldalt, elől — a miniszter szobájába, a másik az elő-szobába vezet. A két ajtó közötti falrész ugyancsak könyvtárnak szolgál. Itt az egyik középső polcon, szem-ben a tapétaajtóval, a könyvekhez támaszkodva áll Boglár József, Boglár Péter édesapjának fényképe. A kép alatt miniatűr barokk asztalka, rajta bőrkötésű telefonkönyv. Bal oldalon elől zeneszekrény, alsó része bárszekrény, mellette lemeztartó, könnyen mozdítható három szek. A miniszter szobájába nyíló ajtó és a könyvtár közötti falrészén egy-egy izléses szénrajz: Sztálinváros látképe, Tiszalöki Erőmű.

A színpad egész szélességében perzsaszőnyeg. Mind-két oldalon a fal mentén három-négy díszpárna, ülő-alkalmatosságok. Hamutartók az asztalon. Az álló-lámpák ernyője, a díszpárnák és asztalkák terítői nép-művészeti munkák. Bal oldalon hátul a sarokban gurulóasztalka feketekávé és készlettel. A kényelmes be- rendezési tárgyak ellenére az egész inkább hodálynak, mint lakószobának hat

ELSŐ FELVONÁS

Február végi délután. Kint szikrázik a hó. Ahogy alkonyodik, úgy telik meg egyre jobban lágy színekkel az :eleinte bántó fehér ragyogás. Bent idilli hangulat. A Mama a karosszékben ül a kis olvasóasztal mellett. Erős alkatú, de nem elhízott asszony. Mozdulatai ha-tározottak. Egy ósz hajszála sincs. Sötétbarna ruhát visel, fehér gallér rajta a dísz. A kisasztalon kosár stoppolni való zoknikkal. A Mama most nem varr, fiára figyel. A Mama lábánál díszpárnán kuporog Zsuzsa. Fekete hajú, kreol fiatalasszony. Ahogy bordó tréningruhájában, fejét egy kicsit a karosszék karfájához dőccintve a távolba mereng, egészen lágy jelenségnek hat. Ő is Boglár Pétert hallgatja, aki az író-asztalhoz támaszkodva levelet olvas fel. Boglár Péter hatalmas darab ember, nem kövér, de nemsokára az lesz. Kicsit kopaszodó, félénk, gyerekes mosoly gazdája. Kigombolt háziköntösét palástként viseli

PÉTER „...A múlt héten Leningrádban voltam, egy kultúrpalota avatóünnepélyén. Hatalmas, kétezer személyt befogadó színházterem, mozi, kísérleti laboratórium, ultramodern könyvtár áll a szórakozni, tanulni vágyók rendelkezésére. A könyvtár érdekessége, hogy az olvasó asztalához a kiválasztott könyvet futószalagon továbbítják. A palota büszkesége a faragott vörös márvány oszlopcsarnok. Itt tartották a megnyitó ünnepséget...”

MAMA Vörös márvány?

PÉTER Faragott vörös márvány.

MAMA Mikor építették?

PÉTER Nincs benne a levélben. Folytassam?

A Mama bólint

„Kedves Mama, látja, nincsen ok aggodalomra, szórakozni is van időm. Hogy mikor látjuk egymást? Ahogy nehezen, de eltelt ez a másfél esztendő, úgy el fog műlni a hátralévő kis idő is ...”

MAMA De mikor? Melyik nap?

PÉTER Tudja, Mama, aki eljegyezte magát a politikával, annak más naptára van, nem családi, hanem határidős.

MAMA Olvasd tovább.

ZSUZSA Majd én folytatom.

MAMA Nem. Péter olvassa. Tudod, milyen egyforma a hangjuk. Ilyenkor behunyom a szemem, és azt hiszem, hogy János beszél hozzám. Na, olvasd, onnan a kis időtől.

PÉTER „...el fog műlni a hátralévő kis idő is. Nagyon kérem a Mamát, ne eméssze magát, és Zsuzsára is vigyázzon. Ha lehet, maradjon maguknál a hegyen, és ne engedje éjfélt után olvasni, főleg szakkönyveket ne. Feleség várjon engem otthon, ne bagoly.”

ZSUZSA Hát ez igazán az én dolgom.

PÉTER *(zavarban van)* Benne van a levélben.

MAMA Olvasd tovább.

PÉTER „...a bányákat ölelem, mind a kettőt, az államférfit és a kapitalistát is. Nekik majd külön írok. Édesmama kezét csókolja világjáró fia, János.” MAMA János. Ez jobb levél, volt, mint a múltkori. Kevesebb benne a beszámoló meg a földrajz.

Csengetés, a Mama indulna

Juliska szabadnapos.

PÉTER Majd én megyek. (El)

MAMA Amit rólad ír, az igaz. Az éjjel is ... sokáig égetted a villanyt.

ZSUZSA Konferenciát vezetek holnap, jegyzetelnem kell. Ma nem készülhetek, mert Péter addig agitált, hogy el kell mennem este a parlamenti karneválra. PÉTER *(hangja kint)* A kapitalista! Kerülj beljebb.

Hát a kalapod hol hagyta?

ANDRÁS Lekapta a szél.

MAMA András ... *(Feláll)* András jött!

ANDRÁS *(Péterrel belép, a Mama felé indul)* Kezét csókolom, Mama.

MAMA Jó napot kívánok. Özvegy Boglár Józsefné vagyok. Valahonnan ismerem az elvtársat, nem a fiam-nak tetszik lenni?

ANDRÁS Mama, Mama, a héten meghalni sem volt időm. Átszervezések vannak a gyárban, nagyon sok a munkám.

PÉTER Mondom, hogy kapitalista. A gyár!

ZSUZSA De klasszikus kapitalista! Hallod, dolgozik.

ANDRÁS Köszönöm a védelmet. *(Üdvözli Zsuzsát)* ZSUZSA Szívesen. De azért telefonálhattál volna, hogy

feljössz. Ha tudom, hát nem ígérem meg Péternek,

hogy elcipelhet a parlamentbe.

PÉTER Velünk jössz a karneválra. Egy gyárigazgató vegyen részt a közéletben.

MAMA Nem megy sehová. Alig vagyunk együtt, már széjjel?

Ha neked el kell menni, menj, de ő nem miniszter, neki vasárnapja van.

ANDRÁS A Mamával maradok.

PÉTER Megpróbálunk hamar olajra lépni, és akkor együtt vacsorázhatunk, ha neked is úgy tetszik. MAMA Látod, kisfiam, ez okos beszéd. Körülnéztek

egy kicsit, aztán haza. Mit is főztek vacsorára? Te,

te András, te ma még nem ebédeltél. Ne felelj, az orrodra van írva.

ANDRÁS Nem ettem még, mert tudtam, a Mama meg-ebédeltet, akár ettem, akár nem.

MAMA Nem jól tudtad. Én már el is felejtettem, hogy van egy középűs fiam. De azért nézek valamit a konyhában, hátha akad.

ZSUZSA Hagyd, Mama. Majd én kotyvasztok neki valamit.

MAMA Még az kéne! Úgyis csak egyszer van ilyen napom, hogy senki sem lábatlankodik a konyhában. Tudod, ezek az ország minden szakácsnőjét meg szobalányát ideszalajtanák a nyakamra, mintha nem tudtam volna etetni három száját akkor is, amikor nem volt miből. Kotyvasztani pedig nem kell, mert félretettem a részét. Tudtam, hogy mégiscsak elhoz a lélek. *(Indulna kifelé, de az ajtóban megáll)* Te Andris, János öcséd írt, olvasd el, kisfiam. Elég jó levél. (El)

PÉTER Szent asszony!

ZSUZSA Anya.

ANDRÁS *(nézi a levelet)* És ha egyszer majd meg-kérdezi, miért gépen levelez vele a fia?

PÉTER Szerencsére nem fogja megkérdezni soha. Szegény János akárhova utazott, mindig magával vitte a táskagépét. Amikor Sztálinvárosban dolgozott, a pártban, akkor is géppel írt. Ezt a Mama meg-szokta.

ZSUZSA Nem emlékszel, hányszor mondta János: az írógép a patikusok legnagyobb konkurensa. Ha kézzel írt valamit, csak én tudtam elolvasni, még a Mama is alig.

PÉTER Szegény öcskös!

ANDRÁS Szegény. Úgy beszéltek róla, mintha már el is temették volna.

ZSUZSA *(idegesen feláll)* Légy már kíméletlenebb, jó?

PÉTER Ezerszer mondtam, hogy itt erről ne beszéljünk. Ebben a házban a Mama él. Másfél esztendőn át megőriztük a nyugalmát, talán az életét. Most akarsz mindent elrontani? Tudod, hogy a Mama a szemünkből olvas.

ANDRÁS Tudom. És szeretnék már egyszer újra a szemébe nézni. Te elhitted, hogy a gyár miatt kerülöm? Félek, hogy ő nem hiszi. De ma feljöttem, mert mondanivalóm van. *(Péter mozdulatára)* És itt fogom elmondani neked, mert lent a minisztériumban hiába kereslek, mert az a minisztérium ... Tegnap-előtt visszajött a gyárba egy ember. Onnan.

PÉTER Na és?

ZSUZSA Beszélj Jánossal?

ANDRÁS Nem tőle jött, csak valahonnan onnan. Börtönből. És egyre többen jönnek vissza.

PÉTER Tudom ... tovább ...

ANDRÁS Emberek, akikről nem tudtuk, hol vannak, hová tűntek, előbukkannak. Valaki tegnap a körúton rám köszönt. Törtem a fejem, ki lehet. Este aztán rájöttem, hogy ez is egy a sok közül, a házból vitték el négy esztendeje. Hazajött, ahogy János is hazajöhet egyszer. Nem akarom, hogy a Mama Jánostól tudja meg az igazat. Soha nem értené meg, hogy kíméletből hazudtam neki.

ZSUZSA De te igazán megérthetnéd. Nézd, én csak az anyakönyvvezetőn keresztül lettem a Mama lánya, engem nem nevelt, hallomásból tudom csak az ő eposzba illő heroizmusát, amivel a kivégzett apa helyére három fiút adott. A munkásosztály akarat-erejének szimbóluma ő, éhezett, hogy egyetek, tudatlan maradt, hogy megokosodjatok. Ti hárman vagytok neki az élet értelmé. A mesebeli három testvér. Esténként itt ül apátok képe előtt, és látom, hogy a szemével beszélget vele. Ha megmondanánk neki az igazat, nem tudna nyugodtan erre a képre nézni. Vége lenne a mesének. Szégyellné a fiát az apja előtt.

ANDRÁS És ha Jánost ártatlanul csukták le?

ZSUZSA Annál rosszabb. A Mama nem képes felfogni a mi társadalmi és politikai életünk bonyolultságát. Ki magyarozná meg neki, hogy a mi társadalmunkban, hogy 52-ben is csukhattak le ártatlan embereket? Senki. Én sem. De ha nagy nehezen elhinné

valakinek, apátok mártíromságát érezné hiábavaló-nak.
PÉTER Most már érted, hogy miért kell hazudnunk? MAMA
(*hangja kint*) Andris, Andriskám, itt terítettem a konyhában.
ZSUZSA Ha János hazajön, ő is csak azt fogja mondani, hogy
tanulmányúton volt. Erről meg vagyok győződve. Próbáld te
is megérteni a helyzetet. Nekem se volt könnyű.
MAMA (*kint*) András, gyere már, kihűl!
ANDRÁS Ti asszonyok sokkal erősebbek vagytok. (*Az ajtóból
visszaszól*) Ha az előbb goromba voltam, bocsáss meg. (El)
PÉTER Azt hiszem, sikerült megnyugtatni. Még valami
butaságot csinált volna, amilyen hamari természetű.
ZSUZSA Undorító, hogy annyi önfegyelem sincs benne,
mint egy gyerekben. Nem bírom az önző embereket. PÉTER
Önző?
ZSUZSA Fegyelmzetlen és önző, mint egy gyerek.
Őszinteséget kiabál, de csak azért, hogy tisztán álljon, mint
egy Grál-lovag. Azzal nem törődik, hogy akihez őszinte
lenne, azt kegyetlenül összezúzná.
PÉTER Andris nem önző, csak nem elég előrelátó, nem
megfontolt ember. Nem politikus alkat.
ZSUZSA És ezerötszáz ember életsorsát intézi. Szép! Nagyon
szép dolog! Mennyi javitanivaló van még ezen a világon!
PÉTER A kettő nem egy. Más az, hogy gyárat vezet, és más
az, hogy nagyon szereti a Mamát.
ZSUZSA Nem más. A kettő egy és ugyanaz. A párt-iskolán
neked is valahogy így taníthatták: a családi dolgok a
közügyektől elválaszthatatlanok.
PÉTER Ez nem ilyen egyszerű, Zsuzsám!
ZSUZSA Tudom. Másfél esztendő alatt megtanultam, hogy
milyen bonyolult. De a lényeg ez. Jó lenne, ha te is
megtanulnád.
PÉTER Ideges vagy mostanában. Több nyugalomra van
szükséged.
ZSUZSA És idegcsillapítókra, meg szanatóriumra, meg
mindent feledtető, zsongító, butító kábaságra! Nem, Péter.
Józanságra van szükségem, nagy-nagy józanságra van
szükségünk. És ha előhozta, hát beszéljünk erről. Nem
akartam most, és főleg nem itt. De kiprovokáltad.
PÉTER Miről beszélés?
ZSUZSA Erről a levélről. Azt írod a férjem nevében, hogy
maradjak a hegyen. A Mama tartson itt, ha lehet. Tudod,
ameddig bírom, maradok. Nem magamért. Végig kell
csinálnom ezt a szomorú históriát. És te csak nehezíted a
helyzetemet. Kínzol. Azt írod, ne engedjen éjfélt után
olvasni, főleg szak-könyveket ne. Hát még nem tanítottam
be a töltő-tollamat, hogy míg alszom, helyettem
jegyzeteljen. Örizetemre rendelted a Mamát? János ezt
sohasem tette volna, ennyire ismert. Nem lenne értelme az
életnek a munkám nélkül. Ahol belépek a terembe, ahol
várnak, elfelejttem ezt a szörnyű állapotot, ami-ben élek.
PÉTER Senki sem akarja elvenni tőled ezt az örömet. A
pártbizottság sem engedne el. A héten beszéltem a
titkároddal, azt mondta: az elvtársnő nem is elméleti
tanácsadó, hanem az eleven ész maga. Hát ahogy eszünket
védi a koponyánk, úgy óvlak téged én. (*Meg akarja ölelni*)
ZSUZSA Józanság. János hazajön, és várom, hogy
hazajöjjön. Es én csak úgy tudok itt maradni a hegyen, ha
többet nem ölelsz meg. Így akarom.
PÉTER Jó. Tegyük fel, hogy jó. Mondjuk, Jánost egy hónap
múlva kiengedik. Mondjuk, hogy egy hét múlva vagy egy
nap múlva. Én mindent megteszek ezért. Itthon lesz,
közöttünk lesz. Akkor mit fogsz csinálni? Tovább élsz,
vele?
ZSUZSA Meg kell hogy próbáljam. Ez lesz az én penitenciám.
PÉTER Nem fog sikerülni. Ez halálos ítélet lenne, nem
penitencia. Elébe fogunk állni, és megmondjuk neki:
másfél esztendő nagy idő. Husból és vérből való az ember,
testvér. Megmagyarázzuk neki, hogy nem volt remény a
visszatérésére, hogy megszeret-telek, és nem hagytalek
egyedül. Jánosnak ez fájni

fog, de meg kell hogy értse. S te megvallod neki, hogy már
nem szereted.
ZSUZSA Hazajön egy ember másfél esztendei szenvedés után,
és még én is rügiak rajta?
PÉTER Nem hazudhatunk az öcsémnek. Ez más dolog, mint
a Mama dolga. Elváltok, és kész. Ha pedig nem jöhet haza,
akkor is elválasztanak tőle, és akkor ... (*Megcsókolja*)
ZSUZSA Nem, nem, Péter. Mit mond a Mama? Az emberek,
az elvtársak?
PÉTER Szeretni fognak. És János a barátunk marad. A
testvérünk. De te az enyém maradsz ... (*Megöleli*) ZSUZSA
Péter, Péter . . . kedves ...
PÉTER És ha tovább fogod kinézni magad, akkor fel-teszlek
ide a polcra a mackóid közé. (*Föltesz*) ZSUZSA Megörültél?
PÉTER És itt moroghatsz.
ZSUZSA Péter, vegyél le.
PÉTER Megigéred?
ZSUZSA Mindent megigérek, csak vegyél le. Bejöhet-nek.
PÉTER András most mesél. Egy hete nem találkoztak, és a
Mama eteti.
ZSUZSA Akkor is vegyél le.
PÉTER Ha megigéred.
ZSUZSA Megigérem.
PÉTER Mindent?
ZSUZSA Mindent! Mindent. (*Kiszabadítja magát. A
teraszajtóhoz megy, és kinyitja*)
PÉTER Csukd be az ajtót. Elolvad tőled még a hó-ember is.
ZSUZSA Olvadjon. Nem szeretem ezt a hőembert. PÉTER
Mikor építettük, szeretted.
ZSUZSA Szerettem, de most olyan kajánul vigyorog.
Barátságatlan hőember.
PÉTER Holnap újat építünk, jó?
ZSUZSA Jó. Minden kaján hőember helyett újat kell építeni.
PÉTER Rendelet?
ZSUZSA Törvény.
PÉTER (*mint a kisbírók*) Azonnali hatállyal elrendelem, hogy a
Szabadság-hegyen a hőemberek ezentúl nem
vigyoroghatnak.
ZSUZSA Vigyoroghatnak, csak ne kajánul.
PÉTER (*mint előbb*) Vigyoroghatnak, csak ne kajánul.
ZSUZSA Öltözködni kell. (*Megcsókolja, és indul*) PÉTER
Ráérsz még.
ZSUZSA Megigértük a Mamának, hogy hamar vissza-jövünk.
No, eredj. (El)
PÉTER (*utánaszól*) A fekete ruhát vedd fel. (*Vissza-
megy a teraszra, melyet szippant a levegőből*) ANDRÁS
(*bejön, melléje áll. Péter a várost nézi, And-
rás a hőembert*) Jó, hogy háttal építették a város-
nak, legalább nem látja, hogy a hó, amiből őt is
gyúrták, miként válik sárrá, mocsokká odalent. PÉTER
(*becsukja a teraszajtót. Odakint sötétedik*) Ke-
serű kedvedben vagy.
ANDRÁS Ellenkezőleg. Nagyon jó kedvem van. A Mama kint a
konyhában mesélte, hogy valahányszor megszegi a
kenyeret, a kosárba kerül a vége.
PÉTER Emlékszel, kölyökkorunkban milyen hatalmas
csatákat vívtunk a sercliért?
ANDRÁS Igen. És most Jánosnak teszi félre. Azt mondja,
nem lehet tudni, mikor érkezik meg, hát legyen a háznál
sercli.
PÉTER Remélem, nem szóltad el magad?
ANDRÁS Nem, Már csak Zsuzsa kedvéért sem. Csodálatos,
hogy ez az asszony milyen erővel viseli a sorsát.
PÉTER Igen, valóban csodálatos. És ha látnád napon-ta,
mint én, hogyan gondolja a Mamát. Újabban már nemcsak
irodalomra, hanem zenetörténetre is tanítja. A kis
proletármama zenetörténetet tanul. Minden lemezt, ha
lejátszunk, külön elmagyarázza neki a szerzőt, a korát, a
stílusát. Néha eszembe jut, hogy tíz esztendő is eltelt
ugyan, hogy a Mama csak képes vasárnapi mellékleteket
olvasott.
ANDRÁS Ez a zeneseminárium nem tetszik nekem. A Mama
érzékeny, lenézést érezhet ki belőle.
PÉTER De egyáltalában, mi az, ami neked tetszik? Mindent
bizalmatlanul nézel, úgy jársz-kelsz között-

tünk, mint egy felesküdt békétlen. Látom, komolyan beszélünk kell egymással. András komám, kisöcsém, így nem élhetsz tovább.

ANDRÁS Miniszter vagy, adj programot, hogyan éljek.

PÉTER Ne gúnyolódj. Gyere, igyunk egy kupica pálinkát. (A *bárszekrényhez megy, tölt, isznak, aztán le-ülteti Andrást maga mellé*) János éppúgy az én öcsém, a Mama éppúgy az én anyám, mint a tiéd. A te bánatod az én bánatom is. Mi ketten már megtanultuk az életben, hogyan kell a fogakat összeszorítani. Te, Andriskám, elfelejtetted volna, nem emlék-szel már arra az éjszakára, amikor reggel hatig együtt lapátoltuk a havat? Én tizenhat éves voltam, te tizenhárom. Azon az éjszakán végezték ki apát. És te daloltál. A munkágyászindulót, de daloltál.

ANDRÁS Az akkor volt ... Péter ... régen.

PÉTER Igen. Akkor az ország népe testvér volt velünk minden bajunkban. Most, ami van, az egyéni tragédia. Szomorú, de egyéni. A havat lapátoló, nótázó kedvet nem szabad elveszíteni. Amiért élünk, most teljesedik. Féltetek, András. Rossz híreim vannak a gyárról. Nem teljesíti a tervet. Ha ez csak olyan természetű hiba lenne, ami másutt is előfordul, meg se említeném. Megbirkóznál veled. De neked a szíved van lemaradóban. Felelj. Igazam van? Felelj a bátyádnak.

ANDRÁS Nagy szavakat használsz. Azt mondod, a gyár? Hivatkozhatnék arra, hogy ami nyersanyagot behoznak a főkapun, legszívesebben a hátsón vissza-küldeném a feladónak. De ezt olyan igazgató is meg-tenné, akinek — hogy a te szavaiddal éljek — nin-csen egyéni tragédiája. Én erről az egyéniről mondom neked egyet-mást. Valahányszor bemegegyek a gyárba, még ha az autóban fűtőrézstem is, a kapunál a szám szélére fagy a fűttség. Lehet, hogy képzelődöm, de mikor az emberekkel munkáról, egy új üzemszéről vagy a jövő heti futballmeccsről beszélgetek, mindig az az érzésem, hogy kérdeznének még tőlem valamit. Ott ül a szemükben a kérdés : hát miért is csukták le a maga öccsét, elvtárs? Hogy is volt az az eset?

PÉTER Minden felelős ember tudja, hogy neked nincs részed az ügyben. A párt kivizsgálta a dolgot a te oldaladról is. Tisztán állasz.

ANDRÁS Köszönöm ezt a tisztaságot! Az istenit! Nem az én személyemről van szó ! Hanem a válaszról, amit a kérdésekre adnom kell. És ha sohasem kérdezi meg senki, akkor is állandóan válaszolnom kell magamnak. Ez pedig így szól: van nekem egy öcsém, tisztelt kérdező. Világéletében rendes embernek is-mertem. A felszabadulás után politikai akadémiát végzett, a párt felemelte, és kerületi párttitkár lett. A család szeme fénye volt, a legkisebbik királyfi. De ez csak a látszat, mert ő volt, ahogy kiderült, a Júdás. Kémek és ellenforradalmárok barátja. Annyira szemérmetlenül az, hogy nyíltan kiállt egy ilyen gyanús fickó érdekében. Az egész pártszervezetet mozgósította ezért a Pellegért, akinek még a neve sem hangzik jól, ugyebár, tisztelt kérdező, mert se Felleg, se Billeg, hanem csak egyszerűen Pelleg. Nem létező, kódos név. De hiába, mert amit mondani szokás, Pelleg Istvánra lesújtott az igazságszolgáltatás büntető keze. Elítélték. Aztán ugyanez a kéz galléron ragad-ta az én komisz öcsémet is.

PÉTER Hagyjuk ezt ... Mindezt tudjuk ... kár ismételtetni.

ANDRÁS Figyelj csak tovább. Most jön a java. Hittem ennek a rendszernek az igazságszolgáltatásában, mivel az igazságban is hittem. Keserves éjszakákon át birkóztam az a hit a testvéri szeretettel. De végül a hit lett a győztes. Annyira, hogy még a Mamának is tudtam hazudni, hogy meg ne szakadjon a szíve a gazember gyerekéért. Belenyugodtam, hogy aki kémekkel, elítélt csibészekkel barátkozik, vád nélkül is internálható, kiközösíthető a társadalomból és a test-véri szeretetből. No de most jön a bukfenc, tisztelt kérdező. Kiderült, hogy az igazságszolgáltatás sok esetben tévedett. Kihírdették, hogy őket félrevezették, becsapták, mint engem, aki kétszer hittem, és

kétszer tévedtem. És ha most az öcsém kiszabadul, lehet, hogy én már akkor sem fogok hinni, mert hát-ha az is tévedés lesz. Az ember nem tudja olyan könnyen cserélgetni a hitét meg a szeretetét. Ezért nem válasz ez a válasz, tisztelt kérdező, ezért nem tudom, hogy ártatlan-e az öcsém vagy sem. Ezért keserű nekem a gyárban és az anyámnál. Ezért!

PÉTER Micsoda összevisszaság van benned ! Mégiscsak tudtam én, hogy hol a baj, mi a betegség!

ANDRÁS A betegséget tudtam én is, de a bacilust találd meg, Péter. A kórokozót.

PÉTER Ezt a kórokozót úgy nevezik köznyelven, hogy tévelygés. És te vagy a bacilusgazda. Te táplálsz kövérre ezt a bacilust. Összevissza keversz mindent, az-tán elintézed azzal, hogy nem tudsz hinni. Általánosítasz. Az igazságszolgáltatás nem azonos azzal az egy-két emberrel, akik paragrafusnak vették a köz-mondást : madarat tolláról, embert barátjáról. Mert ha János ártatlan, csak ez történhetett.

ANDRÁS És biztos vagy abban, hogy Pelleg, akinek barátságáért János megfizetett, megérdemli azt az öt esztendő, amit a nyakába sóztak?

PÉTER Ki az a Pelleg? Egy jelentéktelen ember. Még ha egy vezető elvtárs lett volna, akit koholt vádakkal buktattak le, akkor megérteném ezt a kérdést. De Pelleg Pista ... kis kígyó, akinek kihúzták a méregfogát, akiben a mi szegény János öcsénk meg gondolatlanul megbízott.

ANDRÁS És olyan nagyon bizott, mint ahogy mi hittünk Jánosban.

PÉTER Ha volt, hát ez a könnyelmű bizalom volt János vétke. De ezért persze nem internálható senki. Nyugodj meg, Andriskám. Remélem, hogy János rövidesen itthon lesz, s úgy elfelejtjük az egész históriát, mint egy rossz álmot. Csak a tanulság marad meg, semmi más. Újból együtt leszünk. A pártember, a kapitalista és az államférfi.

ANDRÁS Nagyon jó lenne már.

PÉTER Szedd össze magad, és dolgozz. Dolgozz úgy, mint azon a havat lapátoló éjszakán.

ANDRÁS Igen!

Péter tölt, isznak

Te Péter, mégis azt mondom neked, utána kell nézni a Pelleg Pista ügyének.

PÉTER Nem. Ezt nem lehet megérteni. Hát azt akarod velem elhíttetni, hogy ebben az országban mindenkit ártatlanul csuktak le?

ZSUZSA (*erre a fölcattanó hangra lép be*) Ti már megint erről beszéltek? És megint itt?

ANDRÁS Nem, nem. Csak politizálunk. Álmodozunk és politizálunk.

PÉTER Már készen is vagy? Itt az ideje, hogy én is menjek. Ha egy asszony öltözködésben megelőz egy férfit, az nagyobb szégyen, mintha egy gyár a versenyben lemarad. Nem igaz? (*Az ajtóból*) Gondolkozz, András, gondolkozzál... (El)

ZSUZSA Miről politizáltatok?

Szünet

Vagy inkább : miről álmodoztatok?

ANDRÁS Arról álmodoztunk, hogy milyen jó lesz akkor, ha majd nem lesz az, amiről politizálhatunk. ZSUZSA Egyszóval keseregtél?

ANDRÁS Baj van az étellel, Zsuzsa.

ZSUZSA Igen, csak hogy én szeretem ezt a „bajt”.

ANDRÁS Szereted?

ZSUZSA Amit te bajnak nevezel, azt én úgy hívom, hogy forradalom. Vagy nagytakarítás. Amikor még csak alapszervben végeztem pártmunkát, kizárták egy kedves ismerősömet. Igazságtalanul. A vádakat egy kövér nő olvasta a fejére, aki olyan volt, mint egy túldagasztott, enyhén rüzsos tejes kalács. Csalódottan mentem haza a taggyűlésről. Jó csomó koffein volt bennem, nehezen aludtam el. Álomban otthon voltam, és takarítottam. Tudod, bakfislány koromban szerettem takarítani, legalább csináltam valamit. Untam a mamám kártyacsatáit, végtelen uzsonnáit, apával meg keveset találkoztam, estig a kórház-

ban volt mindig. Szóval álomban takarítottam, és ahogy felemeltem a szőnyeget, kibukkant alóla egy darab tejes kalács, rüzsos. Utánanyúltam a seprűvel, s ahogy arrébb toltam, kettő lett belőle. Aztán az éjjeliszekrény alól bújt elő egy kalácsdarab, aztán még egy. Rüzsos, gusztustalan mind. A szekrény tetejéről estek le, a könyvek közül hulltak ki. Kalácsdarabok és morzsahegyek töltötték meg a szobát. Elárasztottak, körülbástyáztak. Már majdnem megfulladtam, amikor kétségbeesett erővel elkezdtem sepergetni, és kisöpörtem mindet. Látod, ez a forradalom. Az ember seper, és egyre több szemét jön elő. A végén aztán mégis tiszta lesz a szoba. Ha csak a bajt látjuk, megfulladunk. Kicsit vulgáris hasonlat, de legalább megérted.

ANDRÁS Hej, ha nálunk minden szemét kalácsból lenne!

ZSUZSA Akkor gyerekek irányíthatnák a harcot, és nem lenne szükség forradalmárookra.

ANDRÁS Ha téged hallgatlak, nyugodt vagyok. Csak tiszta lelkű embernek lehet ilyen felesége, mint te vagy.

ZSUZSA Hűvös van itt! *(Odamegy a teraszajtóhoz, kicsit nyitva maradt előbb, most becsukja)* Miért van ez nyitva?

ANDRÁS Péter levegőzött, amikor bejöttem.

ZSUZSA Nem szép tőle, hogy kihúti a lakást. A Mama könnyen megfázhat, és én sem szeretem a hideget.

ANDRÁS Behozom a kabátodat, magadra terited, míg indultok. *(Kifelé indul, leveti a kiskabátját, és Zsuzsára teríti)*

ZSUZSA Úgy bánsz velem, mint egy gyerekkel. ANDRÁS Így dukál. No, nyúlj csak a zsebembe ... ne a balba, ott a zsebkendő van.

ZSUZSA A zsebkendőt a belső zsebben hordják.

ANDRÁS A jobb zsebbe nyúlj.

ZSUZSA Egy mackó, kismackó!

ANDRÁS A társaság új tagja.

ZSUZSA Nekem hoztad? Ez igazán kedves. Akkor bemutatjuk a többieknek. *(Odamegy a többi mackóhoz)* Ez itt a férjemuram mackó, az a miniszter mackó. Ezek pedig a jó barát mackók.

MAMA *(be)* Este van, gyerekek. *(Felgyújtja a villanyt)*

Hát te aludni készülsz, hogy így nekivetkőztél? ANDRÁS Csak amíg Zsuzsa kabátját behozom. Fázik.

(E)

ZSUZSA Sokáig voltál kint, Mama.

MAMA Eltörülgettem, aztán üldögéltem egy kicsit a sámlin.

ZSUZSA Mert biztosan elszedültél. Fogadok, hogy fel-mostad a kövezetet.

MAMA Nem szeretném, hogy Juliska, ha hazajön, azt gondolja magában: ezek is olyan szabadnapot ad-nak, hogy egész héten dolgozhatom utánuk.

ZSUZSA Neki ez a munkája, kedves. A tiéd pedig az, hogy pihenj, és egészséges mamánk légy.

András és Péter egyszerre lépnek a szobába

PÉTER Indulás, indulás!

MAMA Hadd nézzelek. Megtaláltad az ingedet? PÉTER Meg bizony. Nagyon szépen vasalt ing. MAMA Fordulj meg. Így. Szép, derék fiam van. Vi-

gyázz, beléd ne bolonduljon valami maskara ott a karneválon.

PÉTER Ne féltsen a Mama engem.

ANDRÁS Majd Zsuzsa vigyáz rá.

ZSUZSA Tőlem akár el is rabolhatják.

PÉTER Na, menjünk. Csókolom, Mama.

ZSUZSA András, muzsikálhatnál addig a Mamának. A bal oldali rekeszből mindent játszatsz, azokat már átvettük.

MAMA Jól van, jó. Majd valahogy eltöltjük ezt a nagy időt. *(Már kimentek, amikor utánuk szól)* Te Péter, Péterkém, gyere csak vissza.

PÉTER Tessék, Mama.

MAMA Már megint leszedték a bélyeget erről a boritékról.

PÉTER A titkárom mindig elkunyerálja. Szenvedélyes bélyeggyűjtő.

MAMA Egyszer már rajta hagyhatnád. A házmaster fia is gyűjti a bélyeget, és az gyerek.

PÉTER Hozok holnap neki egy aktatáskára-valót.

MAMA Jó. Hát csak eridj. *(Péter el, a Mama rendezkedik, eloltja a villanyt, felkattintja az olvasólámpát, a levelet magához veszi, és leül a karosszékre)* Farsangolnak ... Ez is másképp van, mint az én időmben. Akkor farsang farsangvasárnapján volt, most meg nemcsak télen, hanem még nyáron is farsangolnak. És mindenütt másik nap. Az újságban olvasom, a Keltex, Röltex, mindegyik máskor tartja a bált ... No, ülj le már.

András a Mama lábához akar kuporodni, oda, ahol Zsuzsa ült

Ne kuporogj, nem vagy te török, húzz ide egy széket. Így. Szembe velem, azt jobb szeretem. Hát elmentek a karneválra. Jobb lenne, ha nem Péter kísérné ezt az asszonyt, hanem János. Furcsa, hogy megbékült vele. Pedig milyen nehezen fogadta be. Emlékszel, hogy ellenezte a házasságot?

ANDRÁS Talán János miatt, most mellé állt. Meg az-tán Zsuzsa művelt, közgazdász, van miről vitatkozniuk.

MAMA Hát van. Néha olyanok, mintha idegen nyelven beszélnének. Te, még számokban is beszélnek.

ANDRÁS Jó, hogy megértik egymást. Nehéz dolga lenne Zsuzsának, ha Péter a régi ellenszenvét éreztetné vele.

MAMA Hát épp itt az ideje, hogy hazajöjjön János. De nem is engedem el többet. Nem én ! Nincs az a kormányküldetés, ami elvigeve tőlem. Talán, ha akkor nem nyaralok vidéken, el sem megy, igaz? Ettől az asszonytól is szép, hogy kitart mellette. Más-fél év nagy idő, és a levél csak levél. Több nyugtalanságot hoz, mint nyugalmat. Mert mikor jön az a levél, mi van benne, miről ír, miről hallgat ... Nézd csak meg ezt, ebben is hiba van. Azt írja, hogy Leningrádban volt, valami kultúrházavatáson. Vörös márvány oszlopocsarnok meg ultramodern könyvtár van benne. Én meg hónappal ezelőtt olvastam egy lapban a Szovjetunió építkezéseiről. Mos-tanában minden ilyesmit elolvasok. Abban az áll, hogy Leningrádban építenek egy kultúrpalotát, és szóról szóra emlékszem, ugyanaz a leírás : vörös márvány és ultramodern könyvtár. Csak az idő nem egyezik. Ott az áll, hogy 55-ben adják át a népnek. Egy év múlva. Te érted ezt?

ANDRÁS Biztosan túteljesítették a tervet, Mama. MAMA A tervet ... Az lehet ... Hova indulsz? ANDRÁS Itt a hegyen lakik egy ember, a gyárban

dolgozik. Annyit hívott már, hogy látogassam meg.

Gondoltam, egy félóra átmegek, hogy ne legyen sértődés.

MAMA Ahogy akarsz. Ha menekülni akarsz, eridj.

Öregasszony nem jó társaság.

ANDRÁS Nem ezért, Mama ... Csak fáj a fejem, hát levegőzőm egy kicsit.

MAMA Levegőzz csak, levegőzz. Ha akarsz, ügyis viszszejössz.

ANDRÁS Csókolom, Mama, kezét csókolom. (E)

MAMA *(üldögél egy darabig, aztán az íróasztalhoz megy, papírt vesz elő, levélrészhez készülődik, de nem esik jól neki az ülés az asztalnál, egészen a karosszék elé húzza a kisasztalt. Nézegeti még János levelét, és írni kezd)* Kedves fiam, János. Itt üldögélek, és a leveledet olvasgatom. Jó lenne már beszélgetni is, de amíg dolgozom, maradj, végezd el becsülettel... Becsülettel... Két t vagy egy t?... Kettő lesz. *(Csöngetnek, a Mama feláll rosszkedvűen)* Ez is farsangolna inkább. *(Kimegy, kint)* Pista, Pelleg Pista, te is élsz?

PELLEG *(a Mamával be. Fialat ember, jól szabott ruha van rajta, minden mindig új neki, mindent igyekszik újra felfedezni)* Már ez a fal is tele van könyvvel. Nem is miniszter lakik itt, hanem tudós.

MAMA Mondd csak, Pista, becsülettel — egy t-vel írják vagy kettővel?

PELLEG Becsülettel?... Kettővel. Miért kérdi ezt tőlem, Boglár néni?

MAMA Jánosnak írok levelet.
PELLEG János még nem jött haza?
MAMA Nem.
PELLEG Én is csak tegnap.
MAMA Hát te hol voltál?
PELLEG *(értetlenül nézi, megbántottan)* Boglár néni nem tudja?
MAMA Hol voltál?
PELLEG A szegedi Csillagban.
MAMA Börtönben voltál?
PELLEG Ott.
MAMA No ... ülj csak le... ülj le, fiaskám. Én meg azt hittem már, hogy jó dolgokban kerülsz. Azt gondoltam, nincs itthon a haver, hát szünetel a barátság. Beszélj, hogy kerültél börtönbe?
PELLEG *(kicsit keserűen)* Csak úgy elvittek... Tévedésből... Boglár mama semmit sem változott, ami-óta elvittek. Akkor nyár volt, most a háztető meg a fák is mind megfehéredtek, de Boglár mamának egy ősz hajszála sincs ...
MAMA Nincs. Ne a hajamról beszélj, hanem hogy miért vittek el. Mi volt az a tévedés? Nekem tudnom kell, hogy Jánosnak ki a barátja. Mibe keveredtél?
PELLEG Boglár mama... Emlékszik, mikor még a Valérián laktak, mit mondtam egyszer magának?
MAMA Ne a Valériáról beszélj.
PELLEG Arról kell hogy beszéljek. Tízéves voltam, és János meghívott magukhoz. Nagyon nehezen hívott. Nem akarta, hogy odamenjek. Én erőszakoskodtam. Szégyellte, hogy ott lagnak. Nem akarta, hogy lássam a nyomorúságukat. Emlékszem, maga meg is szidta Jánost, hogy minek vitt magukhoz egy olyan úrfit, mint amilyen én voltam.
MAMA Megszídtam, de azért ki nem dobtalak. PELLEG Nem ... Még meg is vendégeit Hitler-szalonnával.
MAMA Hitler-szalonna, Valéria, miért voltál börtön-ben?
PELLEG Akkor én azt mondtam Boglár mamának, hogy ha felnövök, mérnök leszek, és építetek a barakk helyébe maguknak egy emeletes házat.
MAMA Ha nem is lettél mérnök, volt tisztességes foglalkozásod. Ne kertetelj. Ne az életedet meséld. Becsületeseznek ismertelek, János barátjának. Miért nem felelsz egyenesen?
PELLEG Boglár mama, engem a Valéria miatt vittek el.
MAMA A Valéria miatt?
PELLEG 52-ben egy svájci küldöttséget tolmácsoltam. Végigkalauzoltam őket az országon. Mindent megmutattam nekik, amit ilyenkor szokás. Voltunk Sztálin-városban az Erömünél. Népdalokra tanítottam őket az Úttörővárosban, és vitorláztam velük a Balatonon. Egyszer elvittem őket a Lehel úti új munkáslakások-hoz. Ahogy néztük a házakat, az egyik kis köpcös svájci azt mondta, hogy ez mind szép, de náluk modernebb építkezési elveket követnek. Így mondta, nagyképpen. Hirtelen támadt az ötletem, és kivittem az egész társaságot a Valériára, ahol minden a régi, Boglár mama. Csak a penész lett öregebb a falon, meg a poloskák kövérebbek az ágyakban. Elvittem őket, és azt mondtam: Nem volt elég időnk még külön villákat építeni mindenkinek, mert nekünk ezt kell eltüntetni nagyon hamar. Egy hét múlva volt a pártfegyelmim. Rá egy hétre a nyugati újságban meg-jelent a Valéria-telepről egy fényképsorozat : a kommunisták Magyarországa. Elitéltek öt esztendőre, kémkedésben való bűnrészességért.
MAMA Hát jobban megnézhetted volna, hogy kikben bízol. De ezért nem jár öt esztendő.
PELLEG Bennem aztán csak János bízott egyedül. MAMA János tudott róla? Nekem nem szólt. PELLEG Ő volt az egyetlen, aki mellém állt.
MAMA Mikor volt ez?
PELLEG 52 augusztusában.
MAMA Akkor voltam Füreden. Nem szabad nekem nyaralni. Ha itthon vagyok, talán engem is megkérdeznek felöléd.
PELLEG János sem tudott segíteni, Boglár mama.

Olyan idők jártak akkor, hogy barát a barátnak, de még testvér a testvérnek sem tudott segíteni. Azért jöttem ide, hogy bocsánatot kérjek magától, amiért bajba sodortam Jánost, akaratlanul.
MAMA Te, te, hogyhogy bajba sodortad? Hol van János?
PELLEG Boglár mama ... tőlem kell megtudnia ... nem tudtam, hogy eltitkolták ... de akkor is eljöttem volna, hogy megmondjam ...
MAMA Mi az, amit eltitkoltak? És miért kértél bocsánatot? Miket mondasz itt összevissza? Beszélj!
PELLEG Boglár mama. János börtönben van. Akkor csukták le, amikor engem, azért, mert mellém állt.
MAMA Hazudsz! Hazudsz! János tanulmányúton van!!!
PELLEG Ahogy hozott a vonat, ezt zakatolta: otthon leszünk, együtt leszünk ... S ez így is lesz, Boglár néni ...
MAMA Ha igazat mondasz, akkor András, Péter miért nem mondták meg? Erre felelj! Ugye most hallgatsz? Mit akarsz ezzel a hazugsággal? Jaj, miért nincsenek itthon... Jaj nekem...
PELLEG Nem kenyerem a hazugság, Boglár mama... Lehet, hogy a fiúk kímélni akarták. Az is lehet, hogy én vagyok a kíméletlen. De most már biztos, hogy hazajön János. Most már mindenki hazajön... akit ártatlanul vittek el.
MAMA Miért vitték el? Hát ebben a világban is csak úgy elvihetnek valakit? Csak úgy?
PELLEG Erre még nem adott választ nekem senki. Nemcsak, kettőnké ez a kérdés, Boglár mama. Ezért mondtam el magának mindent.
MAMA Amikor utoljára láttad, egészséges volt?
PELLEG Igen.
MAMA És mikor láttad?
PELLEG A tárgyaláson ...
MAMA Miért nem mondták meg? Éntőlem nem veszi el senki! Ismerem a fiamat, nincs annak bűne! Tőlem nem vitték volna el!!! De én vagyok az oka. Csak én fölültem ide a hegyre. Se szomszéd, se rokon ... senki, akivel beszélhetnék. Naccsága lettem, és azt hittem, hogy minden meg a maga rendjén. Téged sem kerestelek, pedig azelőtt gyakran meglátogattál. Azt hittem, hogy míg János a Szovjetunióban van, más dolgod fontosabb. Nem tudtam, hogy nem ott van, ahol mondják! András bánatát is mással magyaráztam, és Péter... itt élt mellettem... nem vettem észre semmit. Mintha idegenek között éltem volna. Mi van még, amit nekem nem szabad megtudnom?

Pelleg hallgat

Börtönben van ... Börtönben van a fiam!

MÁSODIK FELVONÁS

Aznap este. Tíz óra múlt. Csak a hó világít be a teraszról. A Mama kisasztalán ott a félbehagyott levél. Nagy csönd. Pár pillanatig üres a színpad, aztán kint csapódik az előszobaajtó. Először Zsuzsa lép, jobban mondva lebben be a szobába. Könnyed kis dalt dúdol. Kezében sálat lenget. A sötétben megtorpan. Az ajtó mellé bújjik, s a belépő Péter arcára borítja a sálat. Péter esetenül védekezik. Zsuzsa felkacag, hirtelen mozdulattal lerántja a sálat, és felkattintja a villanyt

ZSUZSA Legyen világosság.

PÉTER És lőn világosság.

ZSUZSA Nem szeretem a sötétet. Ha rajtam múlna, soha nem lenne sötét, és soha nem lenne hideg. Az emberek jobbakk lennének akkor. Ne nevéss ki. Lehet, hogy a két pohárka likőr beszél belőlem, de legjobban azért irigylem azokat, akik majd a kommunizmusban élnek, mert biztos, hogy nem lesz éjszakájuk. Az atomeró egyenletes fényességet teremt, éjjel-nappal világos lesz.

PÉTER *(névet)* És hogyan fognak aludni az akkoriak?

ZSUZSA Világosban. Keveset alszanak, de az álmaik világosak lesznek és nyugodtak. És a munka terme-lékenysége is nőni fog ettől.

PÉTER Te vagy az én nehéz, vasból faragott életem költészete.
ZSUZSA (*kikerüli Péter ölelésre tárt karját, és körül-néz a szobában, szemlét tart*) A Mama nem vár minket.
PÉTER (*az íróasztalnál ül, lábát kinyújtva ábrándozik*) Úgy jöttél az életembe, mint a versek. A nagy-kalapács lármája volt kölyökkorom óta a megszokott muzsikám.
ZSUZSA (*a Mama karosszéke mellett áll*) A Mama máskor mindig vár.
PÉTER Sokat mosolygott András, aki munka után reggelig büjta Aranyt, Petőfit, József Attilát ... ZSUZSA (*a Mama ajtaja előtt*) András is elment volna? Csend van odabent. Pedig nem késtünk.
PÉTER Nem, nem késtünk. Figyelj csak. Aztán már nem tudom, hogyan, talán mert András szeretett hangosan olvasni, rajtakaptam magam, hogy én is mondogatok, először csak sorokat, aztán már egész verseket. Egyszer csak kenyerem lett Petőfi, József Attila. Érdekes, ugye?
ZSUZSA Igen. (*Észreveszi a félbehagyott levelet*) Levelet irt, és félbehagyta.
PÉTER Veled is úgy jártam, mint a versekkel. Észre-vétlenül beollóztál a szívembe.
ZSUZSA (*a levelet olvassa*) Becsülettel... máskor mindig végigírja. Nem zavarhatja semmi.
PÉTER Amikor János bemutatott, eleinte idegen voltál. Túl finom, mint a versek.
ZSUZSA (*erre már reagál*) Most is sokszor úgy érzem, idegen vagyok itt, köztetek. (Kicsit gúnnyal, tudatosan ellenkezést provokálva) Osztályidegen.
PÉTER Számár vagy! A hügom vagy, az anyám vagy, a szerelmem vagy. „Én tied, te enyém, légy enyém, kedveském. Szívembe jól belezártalak mélyen, parányi kulcsa elveszett, most már örökre bennrekedsz.”
ZSUZSA Sohasem idézed úgy, ahogy van, ahogy tanítottalak. „Én tied, te enyém, higgy nekem, kedves-kém.” Higgy nekem, les te mindig úgy mondd, önzón, hogy légy enyém.
PÉTER A kettő egyet jelent. (*Megöleli*)
ZSUZSA Ma olyan vigyázatlan vagy.
PÉTER Ma farsangvasárnap van. Emlékszel, hogy köszöntött be Karneval hercege? „Félre bánat, félre bú, bolond, aki szomorú!” Ma az egész ország farsangol. Mindenki vidám és mulat. Ma én sem akarok tudni másról. (*Kinyújtja a rádiót, harsogó zene*)
MAMA (*az ajtóban*) Jó estét.
ZSUZSA Mamal De jó, hogy megvártál! (*Átöleli*) PÉTER Jó estét, Mama. Szófogadó lánya van, félt, hogy elkészünk.
ZSUZSA Mama, te már voltál a parlamentben? MAMA Nem.
ZSUZSA Látod, milyen fiad van? Te neveltél oda miniszternek, és még nem vitt el. Péter, vigyék el egyszer a Mamát a parlamentbe. Az ő háza.
PÉTER Semmi akadály. De még nem kívánta soha.
ZSUZSA Ma este csodaszép volt. Az egész országból vendégek, gyárakból, tévészékből, mindenhonnan. És mindenki álarcban. Muzsika, fény, márvány. Olyan volt, mint egy mesebeli tündérpalota.
MAMA Mint a leningrádi kultúrház.

Szünet

PÉTER (*zavarban*) Nem egészen. Az modernebb, de a parlament nagyobb.
ZSUZSA Ugyan, Péter, a Mama ezt nem azért mondta, hogy a két épületet összehasonlítsa. Jánosra gondolt, mint én. Igaz, Mama?
MAMA Igen.
ZSUZSA Jánost már nagyon várják. Beszéltem az egyik felettessel tánc közben. Nemsokára hazajön.

Kínos csönd

András hol van?
MAMA Elment.
ZSUZSA Itt hagyott egyedül? Nem szép tőle. PÉTER Siettünk haza, ő meg füttyül ránk.
MAMA Visszajön, csak levegőzni ment. Valami bántja.

ZSUZSA Neki mindig van valami baja. Ha nincs, keres.
PÉTER Ez a passziója.
MAMA Zsuzsa, melegítsd meg a vacsorát.
ZSUZSA Beengedsz a szentélyedbe? Akkor te rosszul érzed magad. Nem akarsz lefeküdni?
MAMA Nem. Péterrel akarok maradni.
ZSUZSA Így is szokatlan, de legalább érthető. Ez a mamák joga. (El)
PÉTER Kár volt megbántani, tudja, milyen érzékeny. MAMA Te jobban pártolod Zsuzsát, mint a testvéredet, akit nem ismersz. András mindig vidám fiú volt. Ha valami bántja, nem ok nélkül bántja.
PÉTER Hóbortos ő mostanában, Mamám.
MAMA Az öcséd. Tudom, hogy sok a dolgod, de apád halála óta te vagy a családfő. Kihez forduljak, ha nem hozzád.
PÉTER Megnőtt a család sok millió emberrel, ezerféle gonddal. Ha egy kicsit türelmetlen vagyok, ez az oka. Bocssáson meg nekem.
MAMA Oszd meg velem a gondjaidat. Talán van olyan, amit én is megértek, ami az enyém is.
PÉTER Nem olyan gondok azok. Hiába sorolnám, úgy-sem tudna nekem segíteni.
MAMA Volt nekem egy fiam. Az, ha valami bántotta, leült mellém, és elmondta nekem. Aztán vagy megfogadta a tanácsomat, ha adtam, vagy nem. De mindig így köszönte meg: az esett legjobban, hogy elmondhattam. Te voltál az, fiam.
PÉTER Mama ... Édesanyám ...
MAMA Kezdd el, Péter ... Ha nehéz is, beszélj. ZSUZSA (*az ajtóban*) Főzök teát? Ha nem feleltek, főzök. (El)
PÉTER Főzz ... főzz teát.
MAMA Beszélj.
PÉTER Nincs olyan bajom, amiről beszélhetnék. Ál-lamügyek, hivatali titkok, azok majd megoldódnak.
MAMA Nem türelmetlen lettél te, Péter ... Régen, ha valaki úgy beszélt Andrásról, mint te az előbb, hát megázod. András szenved.
PÉTER De hát mi van vele? Délután beszélgettünk. Üzemi dolgokról vitatkoztunk. Elég zavaros lett és önféjű. Hiába védené a Mama. Keményen beszélek róla, mert ami igaz, az igaz. Politikában a testvérem-nél sem ismerek tréfát. De ezenkívül olyan nagy bajt nem vettem észre nála.
MAMA Azt hittem, közös gondotok van.
PÉTER Feleslegesen aggodalmaskodik. Semmi baj nincs, se saját, se közös. Vagy András beszélt vala-miről?
MAMA Igen.
PÉTER Mit? Mit mondott?
MAMA A szeme beszélt ... Meg a hangja. Te Jánost mindig jobban szeretted, mint András. Te tanítottad, rád inkább hallgatott. Büszke voltál rá.
PÉTER Így volt, így van. De miért mondja ezt a Mama?
MAMA Olyannak ismered-e még, milyennek szeretted?
PÉTER A kicsi nagyszerű gyerek. Igaz ember.
MAMA Amíg vártalak, arra gondoltam, hogy én első kimondott szavatokról ismertelek hármatokat. „Add ide” — mondtad először, s mintha a világot akartad volna megölelni. András mamát kiabált, János első szava a kenyér volt. Azután, ahogy nőttetek, mindig tudtam, mire gondoltok, mit akartok. De most már nem tudom. Eleinte azt hittem, mert öregszem, jobban a magatoké vagytok.
PÉTER Hát bizony, felnőttünk, megöregedtünk, Ma-mám.
MAMA András, mert kérdeztem, elmenekült levegőzni, te meg csak a szájjaddal felelsz. Jánosról is amit mondtál ... „igaz ember” ... ez egy könyv címe, ott van a polcon.
PÉTER Mama, nem értem. Fölöslegesen nyugtalan.
András megzavarta. Engem is megdöbbentett, de ... MAMA Mielőtt Zsuzsa bejött volna, beszélni kezdél.
Úgy, mint régen. Aztán másképp beszéltél. Folytasd. PÉTER Maga érez valamit, amiről én nem beszélhetek. Ez nekem nagyon rossz, mert maga szenved, édes. De ha valaha bizott bennem, higgye el, nincs

baj, és ami kevés van, az is elmúlik. Nem családi ügy. Sajnos, nekem még maga előtt is lehetnek titkaim. Ez a miniszterséggel jár, a hivatással. MAMA Csak ennyit mondasz?

PÉTER Ennyit. Értsen meg engem ...

ZSUZSA *(tálcával a kezében, az ajtóban hallotta az utolsó mondatokat, most beljebb lép)* Zavarok? PÉTER Gyere, gyere csak.

Zsuzsa a Mamára néz

MAMA Gyere ...

PÉTER Mama beszélni akart velem, azért kért meg ...

ZSUZSA Nem kell magyarul, a fia vagy.

PÉTER Te meg a lánya.

ZSUZSA *(igenlést várva a Mamára néz, de az hallgat. Teríteni kezd)* Nem tudom, érdemes-e várni Andrásra. Biztosan bement a Vörös Csillagba egy duplára, találkozott valami ismerőssel, és most hajnalig vitatkoznak. Ismered, milyen?

MAMA Lehet.

ZSUZSA *(a kisasztalon rakosgat)* Jánosnak írod? Egy-pár sort biggyesztek majd a végére, ha megengeded.

Külön levélre most nincs témám, tegnap írtam. MAMA Nem folytatom.

ZSUZSA Akkor holnapra marad.

MAMA Nem írok több levelet a Szovjetunióba. PÉTER

Nem válaszol Jánosnak?

MAMA Azok a levelek nem érdemelnek választ. ZSUZSA

Megértőbb lehetnél. Nem írhat mindig egy-formán.

MAMA Mindig egyformán ír. Ti megértitek azt, hogy valaki egyszer csak egészen más legyen, mint amilyennek ismertétek?

ZSUZSA Előfordulhat. De ebben az esetben nem erről van szó. Hamisítatlan mama vagy. Hiú. Ne haragudj, a férjemet védem. Szükszavú vagy általánosabb hangú levél miatt szerelmes lányok vagy hiú mamák szoktak megsértődni.

PÉTER Amikor hazajön, majd jól megmosom a fejét. MAMA

Én most akarok vele beszélni.

PÉTER Most? ...

MAMA Telefonon ...

PÉTER Telefonon? ...

ZSUZSA Te még a városba, még Andrásnak sem szeretsz telefonálni.

PÉTER Tíz óra elmúlt. Mire kapcsolást kapunk, éjfél, még különvonalon is.

MAMA János későn fekvő. Én meg majd várok. ZSUZSA Ki tudja, melyik városban van ma este. Hol

itt van, hol ott. Lehet Moszkvában, Leningrádban,

de éppúgy Grúziában is.

MAMA Hát akkor ott keressétek, ahonnan utoljára írt.

PÉTER Inkább reggel... Majd a minisztériumból fel-hívom.

MAMA Én akarok beszélni vele.

ZSUZSA Voltaképpen igaza van a Mamának. Másfél év alatt eszünkbe juthatott volna nekünk is.

PÉTER András néha szokott Jánossal beszélgetni a gyárból. Egyszer én is próbáltam, de mire kapcsolták, Diósgyőrbe vagy hova kellett hirtelen utaznom. Mégiscsak a levél a legjobb.

ZSUZSA Ha már telefonálunk, várjuk meg Andrást. Legyen együtt a család.

MAMA Legyen. Várjuk meg.

PÉTER János nem tudja majd, mire gondoljon. Kár felizgatni, úgyis rossz a szíve.

MAMA Ha meghallja a hangomat, megnyugszik. ZSUZSA

Igazad van, fel fogjuk hívni. Ez nem lehet

probléma, elvégre a technika korában élünk, minisz-

ter elvtárs.

PÉTER Az egész Szovjetet, minden városát keresztül-kasul telefonálhatnánk. Lehetetlenség.

MAMA Ennyire nem tudjátok, hogy hol keressétek?

ZSUZSA Nem lesz az olyan nehéz. Nem értelek, Péter. Ne haragudj, a Mama kívánsága természetes. Aggódik, és meg akar nyugodni.

PÉTER Értem én ... Csak hát szokatlan ez az idő-pont.

ZSUZSA Te is örülni fogsz majd, ha beszélsz vele. Csak túl kényelmes a miniszter elvtárs. Majd mi a Mamával és Andrással felhívjuk. Ön csak nézze át nyugodtan azokat az iratokat a holnapi kollégiumi ülésre.

PÉTER Miféle iratokat?

ZSUZSA Mit tudom én! Megkértél a parlamentben, hogy figyelmeztesselek.

PÉTER Köszönöm. Mindig mondtam, hogy te vagy az én eleven emlékezőtehetségem. *(Indul)* Majd szeretném, ha gépelnél nekem.

ZSUZSA Szívesen. Addig megnézem pontosan, honnan írt utoljára János.

PÉTER Mama ... *(De nem tud nyugtató szót találni. Kifelé indul)*

MAMA Péter ...

Péter visszafordul

Elromlott abban a szobában a fűtőtest. Vedd fel a házikabátodat, fiam.

PÉTER Felveszem, Mama.

ZSUZSA Majd holnap szólni kell a házmasternek, hogy javítsa meg.

Péter el

No, itt vannak a levelek. Ebben azt írja, hogy a jövő héten — az most van — Leningrádban lesz. MAMA Neked milyen leveleket írt?

ZSUZSA Mikor milyent. Hangulatember.

MAMA Hangulatból még soha nem szeretett senkit.

ZSUZSA Nem úgy értettem.

MAMA Mondd, hogy vagy te Jánossal? Szereted? ZSUZSA

Furcsákat kérdezel. A felesége lettem. MAMA Ha két évig, ha ötig nem jönne vissza, vár-

nád? ZSUZSA Igen, persze. De erre ügysem kerül sor. MAMA Jobb lett volna, ha azt mondd: megpróbálnám. Várni nehéz.

ZSUZSA Tudom. De ha nem lenne nehéz, talán nem is várnám. Úgy látszik, én már olyan ember vagyok, aki nincs meg erőpróba nélkül. Én Jánosért sok keserűséget lenyeltem. Azt hiszed, nekem jó, hogy az első perctől fogva érzem a lenézésedet? Hallgattam eddig, de a mostani kérdéseidre felelni kell. Te a mi házasságunkat mesalliance-nak tartod. Ez francia szó. Ha egy herceg feleségül vett egy szimpla teremtest, például egy órásmester lányát, azt nevezték mesalliance-nak. A herceg a te szemedben János, a befurakodott nő meg én vagyok. Annak tartasz. Tele vagy bizalmatlansággal. Lehet, hogy érzélgés, de nekem fáj, amikor az előbb ki-küldtél ...

MAMA Én ezt a francia szót nem ismerem. Azt mondd: lenézelek. Pedig csak azt kérdeztem, szereted-e Jánost. Azt mondd, bizalmatlan vagyok, pedig csak tudni akartam, milyen leveleket írt neked, ha ír. Róla kérdeztelek, és te magadról beszéltél.

ZSUZSA Azt mondtam, amire gondoltam. Őszintén, mert ... szeretném végre megtalálni a szívedhez a kulcsot.

MAMA Rossz helyen kerested.

Zsuzsa hallgat

Ha András megjön, szóljatok. *(El)*

ZSUZSA Péter?

PÉTER *(be)* Megnyugodott?

ZSUZSA Nem hiszem. A telefonról meg sem próbáltam lebeszélni.

PÉTER Mindent érez. Nem sokáig lehet tovább titkolni.

ZSUZSA Ha mindent elárultok neki, akkor nem. Akkor elhiszem, hogy mindent érez. Először is az az ostoba levél. Ha nem tudsz fogalmazni, irattad volna mással. Aztán nem tudom, András mennyit beszélt neki délután, de te határozottan bosszantóan viselkedtél. Szinte a szájába rágtad: Mama kedves, maga érez valamit. A telefont is. Miért nem hagyta rá? Ha azt mondjuk, nem találják, úton van,

elhiszi. Alig tudtam jövétenni, amit hibáztál. És ha nem tuskollak ki, győnni kezdesz.

PÉTER Nem bírom tovább. Az anyám.

ZSUZSA Értem. Mit akarsz tenni?

PÉTER Meg kell mondani neki, meg kell értetni vele... mert így tébolyító. Hidd el, mindent érez ...

ZSUZSA Legenda az anyai ösztönről. De ha te így látod jönnek, így lesz helyes. Ennekem mindenesetre el kell innen mennem.

PÉTER Elmennél? Miért?

ZSUZSA A Mama ügyis idegenkedik tőlem. Célzott rá. Az előbb is kiküldött a szobából, mert veled akart beszélni. Ha most megtudja az igazat, neked és Andrásnak talán megbocsát, de én örökre elvesztem a bizalmát. De csak háritsd nyugodtan rám az egész felelősséget. Mondd neki, hogy az én ötletem volt a hazugság. Ha nem mondod, akkor is erről lesz meggyőződve.

PÉTER Bebeszéled magadnak, hogy nem szeret.

ZSUZSA Lehet. Én mégis elmegyek.

PÉTER Tenélküled ... a te segítséged nélkül egyedül maradok. Nem mehetsz el. És a Mama meg fog érteni ... Tudni fogja, hogy kimélni akartuk.

ZSUZSA Soha. Sokkal önérzetesebb annál. Egyenesen sértené, hogy gyengének tartottuk. De el se hinné. PÉTER Másra nem gondolhat.

ZSUZSA Biztos vagy benne? Ha kiderül, hogy egyszer hazudtunk, többé semmit sem fog elhinni.

PÉTER Nem értelek.

ZSUZSA Ha az ember ember, legyen következetes a hazugságokban is. Szomorú, de így van. Itt a Mama érdekében hazudunk. Miért kell, hogy másra gyanakodjék, hogy mást higgyen?

PÉTER Mire gyanakodna? Rémekeket látsz.

ZSUZSA Egy anyának sok minden juthat az eszébe.

PÉTER Ha nem mondjuk meg neki, újabb és újabb megoldásokon rágódhatunk. És örök feszültségben nem lehet élni. Mindkettőnknek a munkánkhoz nyugalomra van szükségünk.

ZSUZSA Látod, milyen kinban vagy? És megnó ez a kinlódás. Százszorosára nő, ha ő fog kérdezni.

PÉTER A szerelem szövetség. Egyedül akarsz hagyni?

ZSUZSA Szerelem. Még most is csak a nőt nézed ben-nem. Pedig irtózom attól, ami ösztönös, ami állati. Ameddig kellett, hogy melletted legyek, melletted voltam, de ha most mindent feltársz, akkor mi szükség van rám? A terhedre lennék. A Mama követelni fogja, hogy válassz közötte és közöttem. Még így, sógornóviszonylatban is. És ha János hazajön, ellenem fogja fordítani. Inkább önként vállalom a lemondást, még ha fáj, akkor is ...

PÉTER Nem tarthat ő minket rossznak.

ZSUZSA A Mama más mértékkel mér. Neki János sorsa a mérték.

PÉTER De hát én nem vagyok felelős Jánosért. ZSUZSA Mit védekezel? Én nem vádolkak.

PÉTER A Mama sem vádolhat.

ZSUZSA Ha majd tudsz felelni a kérdéseire, akkor nem.

PÉTER Szörnyű helyzet.

ZSUZSA Döntened kell.

Péter hallgat

(A Mama ajtaját nézi) Szegény Mama. Hogy szeret-telek volna megkímélni attól, ami rád vár. Nem szeretted, és én mégis reméltem, hogy egyszer az anyám leszel.

PÉTER Zsuzsa!

ZSUZSA Ha lenne családom, ha élnének a szüleim ... Könnyebb lenne elviselni. Eh, ne törődj velem, Péter. Szentimentális vagyok. Eridj, menj be hozzá, legyünk túl a keserűjén.

Nagy szünet. András be. Némán megáll

Azt hittük, már elvesztél.

PÉTER Felfogatja fenekestül a házat, aztán elmegy. ANDRÁS Tudjátok-e, hogy milyen betegség az az angina pectoris? ZSUZSA János! Mi történt Jánossal?

ANDRÁS Úgy látszik, te tudod már. Én is tudom. Megtanultam. Figyelj ide, Péter, elmondom. Orvostól jövék, az magyarázta el nekem. Még frissek bennem a szakkifejezések. Az angina pectoris a szívizom betegsége. A szívizom hajtja motorként a szív üregeiből a vért az egész szervezetbe. A szívizmot erek táplálják. Hiába áramlik a vér a szíven keresztül, ha az erek nem adnak a szívizomnak éltető erőt, éhen hal. Olyannak alkotta a természet a szívet, hogy nem tud vért sikkasztani a maga számára. Ha a koszorúerek — így hívják őket — izgalomtól vagy a nikotin mérgetől elzáródnak, akkor a szívizom fájni kezd. Éltetné az embert, dolgozik tovább, de az erek cserbenhagyják. Érted? Elárulják. Ez okozza a fájdalmakat... a görcsöket. A váll, a mellkas sajog tőle. Az egész ember fájni kezd, verejték veri ki a homlokát, és a legbátrabbnak is halálfélelme támad. Olyan embernek is, mint János.

PÉTER Ennyire romlott a szíve?

ANDRÁS Ennyire használt a börtön a „kis” szívidegességnek.

PÉTER Honnan tudtad meg, hogy mi van vele?

ANDRÁS Amikor innen elmenekültem, mert a Mama faggatni kezdett, megkerestem azt az embert, aki most szabadult, aki a gyárban dolgozik. Rabkórházban találkozott Jánossal, aki ott fekszik, és várja, hogy ártatlanná nyilvánítsák, ami már csak napok kérdése ... ha addig életben marad. Ezután felcsengettem egy orvos barátomat, mert tudni akartam, hogy mi ez a betegség.

PÉTER Most már nem szólhatok a Mamának. Az előbb gondoltunk rá, de nem lehet.

ANDRÁS Most kell csak igazán megmondani ... Legalább a Mamával beszéljen ... Hadd lássa, míg nem késő.

PÉTER Látogassa meg talán a rabkórházban, és ott essen össze az ágya mellett? *Mi? (Nyugodtabban)* Ha ügyis hazajön, minden megoldódik.

ANDRÁS Nem oldódik meg. Igen, látogassa meg, és én is vele megyek.

PÉTER Örültség!

ANDRÁS Az erek példáját követed? Elzárkózni? Meg-tagadni a segítséget? Milyen méreg vagy milyen izgalom bénít meg téged? János börtönbe került, és te miniszter maradtál, én meg gyárigazgató ... Mi volt ennek az ára ... Rettenetes kimondani, de én most már azt is elhiszem, hogy tudtad, hogy ártatlan...!

PÉTER Te! Velem beszélj! *(Főlrágad egy széket)*

ZSUZSA Megálljatok ... Péter ... András... Ott van a másik szobában. Ha meg is mondjuk neki, így, feldúltan, nem lehet. Menj ki, és vedd le azt a kabátot. Hallod? Kérlek ... a Mama miatt, András, könyörgök, a Mama miatt.

ANDRÁS Itt minden ömiatta történik. Az ő érdeké-ben.

(Kimegy)

PÉTER Meg vagyunk verve ezzel... ezzel az anarchistával.

ZSUZSA Nyugalom. Fogd a telefont, és vidd be a szobádba. Hívd fel az igazságügy-minisztert vagy akár-kit. Tudd meg pontosan, hogy mi van Jánossal, és kérj látogatási engedélyt nekem. András én elintézem

PÉTER Segítesz újra?

ZSUZSA Ez természetes.

PÉTER Ugye... ugye te nem hiszed el ezt a rágalmat? ZSUZSA Szeretlek annyira téged, mint te a Mamát. No, eridj.

Péter el. Zsuzsa egyedül marad, rendbe szedi magát

ANDRÁS *(visszajön, helyreállítja a felborult a széket)* Ez a szék se hitte volna, hogy fegyver lesz egy miniszter kezében.

ZSUZSA Csodállak titeket, hisz olyan hamar elvesztitek az ember legfőbb kincsét, az önuralmat. ANDRÁS Én meg azért csodállak, mert mindig meg tudod őrizni ezt a „kincset”.

ZSUZSA Ha nem szántad is annak, én bóknak veszem. Péter most telefonál János ügyében. Nagyon kérlek, ha jön a Mama, ne szólj neki még. Ne ajtóstul ront-

sunk a házba. Tudnod kell, hogy a szívbetegségek idősebb korban veszélyesebbek. A Mama betegebb lehet, mint János.

ANDRÁS Ha Jánossal valami baj történik, és a Mama utólag tudja meg, rosszabb. Én ismerem a Mamát. ZSUZSA Péter most látogatási engedélyt kér.

ANDRÁS Végre. Másfél év után.

ZSUZSA Holnap ketten, te meg én, bemegyünk hozzá ... Addig legjobb lenne függőben hagyni mindent. A Mama tele van gyanakvással. Leningrádba akart telefonáltatni. Ugye rám hallgatsz.

ANDRÁS Hát tehetek mást? Erre nincs ellenérv. De holnap ... ZSUZSA Holnap. Ül le, és igyál feketét. Olyan . . . rum-szagod van, és nagyon sápadt vagy, és egészen furcsán viselkedsz velem. Délután még olyan „ember” voltál.

ANDRÁS Délután óta mintha új, mintha tíz másfél esztendő telt volna el. Délután óta nem értem, miért pártolod jobban Pétert, mint Jánost.

ZSUZSA Rémképeket látsz. Igylál feketét. Korunk gyógyszere, a koffein használni fog. Én megnézem, mit intézett Péter. (El)

András fáradtan leül

MAMA (*bejön, megáll András háta mögött*) Jó volt a levegőn? Megnyugodtál?

ANDRÁS Mama ... kezit csókolom. Megvárakoztattam? MAMA Óregasszony tud várni, ha kell.

ANDRÁS Ne haragudjék.

MAMA Nem haragszom. Péter hol van?

ANDRÁS Telefonálnak Zsuzsával.

MAMA Együtt mennek bálba, együtt telefonálnak . . .

ANDRÁS Mire gondol, Mama?

MAMA A te bátyád megváltozott. Zsuzsa pedig olyan, amilyennek megismertem.

ANDRÁS Milyennek ismerte Zsuzsát?

MAMA Csillogónak, ügyesnek, okosnak.

ANDRÁS És Péter ... miért változott?

MAMA Nem szerette a csillogást. Hová telefonálnak? ANDRÁS

Hát ahová mondta ... Maga mondta ... Leningrádba ...

MAMA Nem mondtam várost. Én Jánossal akarok beszélni.

ANDRÁS Hát azért.

MAMA Ott megtalálják?

ANDRÁS (*nagy csend* után) Nem hiszem.

MAMA Gyere csak ide. Hadd nézzelek ... Így. Nem ... azt hiszem, te nem sokat változtál. Csak sápadtabb lettél, meg elhagyott a kedved. Máskor, ha be is volt csukva télen az ablak, még akkor is meghallottam, ha jöttél. Olyan hangosan füttyültél. Hova lett a füttyező, András?

ANDRÁS Télen nem füttyülnek a madarak se, Mama. MAMA

Tél van. De ez már az utolja. Azért ilyen kemény.

ZSUZSA (*Péterrel együtt be*) Hát telefonáltunk. PÉTER

Négy meghívást kértem.

MAMA Megkapjátok, amit kértetek?

PÉTER Reméljük. Nemsokára választ kapunk.

ZSUZSA Bevittük Péter szobájába a telefont. Kinevezzük telefonbakternek. Majd ő virraszt, hajnalig is, ha kell. Azért államférfi, nem igaz? Valahol olvastam, hogy minél tovább világít az államférfi ablaka, annál boldogabb a népe.

ANDRÁS Ezt biztosan az újságban olvastad.

PÉTER Epét vacsoráztál?

ZSUZSA Vacsoráztott? Ahogy elnézem, semmit sem vacsoráztott, azért morcos. Pedig ma este én remekeltem. Tálalhatok, Mama?

MAMA Lehet.

ZSUZSA Terülj-terülj, asztalkám. (*Középre gurítja a kisasztalt*) Hú, a tea ki is hült. András, ezt neked kéne meginni, büntetésből. Kérem ide a Mama székét.

MAMA Nem vacsorázom.

ZSUZSA A főztömből?

MAMA Nem vacsorázom.

PÉTER Legalább a kenyeret, a kenyeret szegje meg, ahogy szokta.

A Mama az asztalhoz megy, megszege a kenyeret. A kenyér vége a kezében marad. Péter és András követik a mozdulatait. Zsuzsa a feketefőzővel babrál, a hirtelen csendre szintén felfigyel

ANDRÁS (*felébred benne a gyerek, az emlék*) A sercli . . .

MAMA (*megrebben, kiejti kezéből a serclit, pillanatnyi döbbszent csend támad. Utána lehajol, felveszi*) Éhes ember gondol ránk.

ZSUZSA Milyen szép szólásmondás. Melyik tájról való?

PÉTER Régi mondás, elavult már ...

ANDRÁS Népi mondás, sok minden hallgat benne. MAMA

Amikor János elemista volt, az ő olvasókönyvében olvastam. Valahol még meg is van az a könyv. Együtt őrzöm a súlyzóval. Azzal nagyon szeretett tornázni János. Még az a kis nyápic Pelleg Pista is hogy megerősödött mellette.

Együtt emelgették. Te Péter, miért nem látogat meg minket mostanában az a fiú?

PÉTER Pelleg?

ZSUZSA Ó bizony elpártolt a családtól.

PÉTER És attól is, amire tanítottuk.

MAMA Mi van vele?

ANDRÁS Bajba került.

PÉTER Valami csibészséget követett el mint tolmács.

Részleteket nem tudok, de büntetést kapott.

MAMA Nem tudod, miért? Ez a fiú Jánosnak jó barátja volt.

Talán segítségre szorul.

PÉTER Segítség? Lett volna becsületes. Nem hiszem, hogy János barátjának tartaná most is.

ZSUZSA Meg se irtuk neki, kár ezzel idegesíteni. Én sohasem szerettem ezt a Pelleget, de annyira ragaszkodott Jánoshoz, kullancs módra, hogy néha találkozni kellett vele.

MAMA Meg kellett volna tudni, hogy mi a bűne. PÉTER

Kiderítette a hatóság.

MAMA A hatóság? A hatóság nem ismerheti annyira, mint mi. A hatóság nem vacsorázott itt, amikor Pista, nem beszélgetett vele, és nem látta őt nálunk kint a Valérián. A hatóság is emberek, azok is tévedhetnek, azoknak is lehet segíteni. Régen, apátok idejében nem lehetett.

ZSUZSA Ebben az esetben a hatóságnak nem volt nehéz dolga. Segítség nélkül is eldönthették, hogy mit érdemel.

MAMA Te András, te mit szólnsz hozzá?

ANDRÁS Becsületes embernek ismertem Pelleg Pistát.

PÉTER Egy gyárigazgatónak más dolga is van, mint hogy gyanús fickók mellett ... miatt kellemetlenségeknek tegye ki magát.

MAMA Miféle kellemetlenségeknek?

PÉTER A mi családunk nem barátkozhatik olyan egyekkel, akik ellenségei a népi demokráciának. MAMA Pista ellenség?

ZSUZSA Ellenség, nem ellenség, kár a szót vesztegetni rá, ha tiszta lenne a lelkiismerete, eljönne.

Csend

Itt senki sem vacsorázott, csak mi. Ez őszinte bíráló. Péter, tölts innivalót, de nekem keveset, mert én már becsiptem a karneválon. Nagyon becsiptem, nem a likórtól, hanem inkább a kavargástól, a tánctól.

Péter italt tölt a bárszekrényénél. András az asztal mellett. A Mama a karosszékben ül, mozdulatlanul

(*A terítéket szedi le*) Mennyi mulatságos figura volt ott! Képzeld, András, láttunk egy grófnőjelmezt. Ilyen pipiskedve járt, és amikor Karnevál hercegével táncolt, egyik kezével a sleppjét tartotta, másik kezével a herceg palástját markolta. (*Hirtelen ötlet-tel rádobja Péterre az asztalterítőt*) Zenét, zenét ... (*Bekapcsolja a rádiót*) Szabad egy keringőre, felség?

PÉTER (*halkan*) Megbolondultál? Minek komédiázni?

ZSUZSA Játszd ... játszd a herceget ... Ah, herceg! Így pipiskedett, látjátok? (*Péterhez halkan*) Pellegről kár volt fecsegnie ... Herceg, csodás a tánca! Ilyen-

kor pukedlit csinált ... így ... így forogtak körbe ... körbe ...
Andrást le kell rázni, mielőtt bajt csinál ... Gyorsan,
gyorsabban forogtak ...
ANDRÁS Van otthon egy kék-fehér csikos hálórúhám. Másfél
esztendeje nem viseltem. Elhozom nektek jelmeznek ...
Hiányzik ebből az álarcosbálból! (El-rohan)
MAMA Elég volt!

A másik szobában megszólal a telefon

PÉTER A telefon.
ZSUZSA Leningrád. Bocsánat, Mama.

Mindketten el

MAMA János, kicsi fiam ... jajaj, mivé lettek! Mivé lettek. De
jó, hogy nem látod őket ... kicsi fiam ...

*Péter és Zsuzsa bejönnek, Pétert a sírás fojtogatja. Zsuzsa
méltóságteljeséggel leplezi magát, izgalmát*

PÉTER Mama ... Mama ... kedves ...
ZSUZSA Legyél erős ... Leningrád jelentkezett. A férjem ...
János ma szívrohamban meghalt.

A Mama lassan az ajtó felé indul, Péter ajtót nyit neki
HARMADIK FELVONÁS

*Aznap éjjel. Zsuzsa a teraszajtó üvegéhez szorítja homlokát.
Péter a Mama szobájának ajtaja előtt áll tanácstalanul*

ZSUZSA Apám is télen halt meg. Igazuk van a kínaiaknak.
Nem a fekete, a fehér a gyász kifejező színe. Az emberek
naivul kitaláltak mindenféle játékot, ródlit, sit, hólabdát,
hogy elfelejtsék a telet. A halált. Gyűlölöm ezt a
hazudozást. És már értem, hogy miért gyűlölöm itt
szemben ezt a vigyorgó pófát.

PÉTER Zsuzsa! ...
ZSUZSA Gyűlölöm!
PÉTER Zsuzsa, kérlek ... Jobb lenne, ha lefeküdnél. ZSUZSA
Ne félj, nem bolondulok meg, de fekdüdni sem

akarok. Az álom csak mesékben hoz megoldást. Mi-
nek állsz ott, mint egy ajtónálló, mint egy hőember!
PÉTER Bemegyek hozzá.
ZSUZSA Vigasztalni? Légy ember! A bánat kettesben
elviselhetetlen. Egyedül kisírja magát, aztán elbóbiskol.
PÉTER Igazad van. (Elindul a saját szobája felé)
ZSUZSA (szinte a karjába veti magát) Ne ... ne ... engem ne
hagj egyedül. Nekünk együtt kell maradnunk. Vagy nem
akarod?

Péter megöleli

Erős vagy. Jó, hogy újra erős vagy. Erre van szükség, a
rég, nyugodt Péterre. Az „államférfira”.

PÉTER Jóra fordul minden ... Holnap a Mama kap
egy hivatalos értesítést János leningrádi haláláról.
ZSUZSA Nem. A Mama nem kap semmiféle értesítést. A
telefon beleberregett a mi életünkbe. Tévedtünk, Péter. Két
esztendőn át az volt a meggyőződésem, hogy becsületesen
élünk. A halál azonban mindent más megvilágításba
helyezett. Megrázó volt, ahogy a Mama innen kiment.
Fájdalmasan, de nem önérzetesen. Mást vártam. Azt
hittem ... szégyellem, de félreismertem. Ez az asszony
elbíri az igazságot.

PÉTER Most mondjuk el neki? Lehetetlen. Értelmetlen.
ZSUZSA Egyelőre nem mondhatunk neki semmit. De halnap
ne a hamis értesítést fogalmazzd. Holnap mást kell tenned.
Megtudtuk, hogy János ártatlan, de a telefon szűkszavú.
Most meg kell tudni a részleteket. Attanulmányozod az
összes iratot, és aztán kérni fogod a nyilvános jogorvoslást.
Ezzel tartozol János-nak, magadnak és mindenkinek. És
mielőtt Jánosnak nyilvánosan igazságot szolgáltatnánk,
mindent elmond-hatunk a Mamának.

PÉTER Nyilvánosság elé? Nem tudod, mit beszélsz. Gyere.

Feküdj le. Vigyázok rád.
ZSUZSA Soha még ilyen józan nem voltam. Nézd, én téged
szeretlek. János már rég nem a férjem, de ha egy teljesen
idegen ember lenne, akihez semmi érzés, semmi emlék nem
fűz, akkor is azt mondanám: igazságot neki. Igazságot
Jánosnak! Hazudtunk, és a ha-zugságunknak ára van.
Fizetnünk kell, Péter.

PÉTER örültség!

ZSUZSA Ne félj. Nem lesz megalázó. Aki egy forduló-ponton
nem tudja mérlegre tenni egész életét, aki nem akar
leszámolni tévedéseivel, az nem kommunista. Ma te
gondoltál arra, hogy mindent elmondj a Mamának.
Lebeszéltelek. De a Mama közben egy mártír anyja lett.
Nem tagadhatjuk meg tőle, hogy ezt megtudja. Cinikus
vagyok? Csak realista. Nemcsak neki, az ország minden
mamájának el kell mondani. Ha titokban szolgáltattunk
igazságot Jánosnak, az úgylis kiszivárog. Nem lehet
hazudozni ... A hőember nem felejt el a telet. Suttogni
fognak.

PÉTER Suttogástól még nem dőltek össze a falak. Jerikóban
is harsonáztak.

ZSUZSA Neked kell fűjni a harsonát. Nehéz feladat lesz. De
minden új nehéz ... Ha miniszter akarsz maradni, ha jó
miniszter akarsz lenni, új utat kell járnod.

PÉTER Új utat? És ha szakadékba vezet? Ha belezuhanok?
Száznyolcvan fokos fordulat? Éppúgy beszélsz már, mint
András.

ZSUZSA Nem igaz. András anarchista, meggondolatlan. Én
nem azt akarom, hogy most rögtön találjunk ki a
Mamának. ő azt akarta ... És akkor, amikor még Jánosról
nem tudtuk, hogy ártatlan ... És még élt János. Nem érted?
Halott ember becsületéről van szó. Legalább az emléket kell
feltámasztani.

PÉTER Igen, halott. De mi élünk. És nemcsak magunkért
élünk.

ZSUZSA Így van. Ezért kell megfogadnod, amit mondom.
Nemcsak magadért vagy miniszter. Nehéz a fel-fogásod, hát
kimondom: ha most nem állsz ki János mellett, az emberek
nem felejtik el, hogy annak ide-jén nem fogtad pártját ... sőt
... És akkor búcsú-hatsz a hivatalodtól.

PÉTER Mindenki tudja, hogy akkor mindenki tévedhe tett.
ZSUZSA Ebben a szituációban ezt már nem elég szavakkal
bizonyítani. A tévedést csak János ügyének tisztázásával
lehet jóténni. És erre sor fog kerülni. Hát miért ne te
kezd el?

PÉTER Én? Nem én emeltem vádat ...

ZSUZSA Felemelt fejjel akarok melletted élni ... A feleséged
akarok lenni. De Boglár János özvegye csak ahhoz az
emberhez mehet feleségül, aki méltó Boglár János
emlékéhez. És te nemcsak a férjem le-szel, hanem János
bátyja és miniszter is vagy. Lehet, hogy ez patetikusan
hangzik, de az igazság egy kicsit mindig patetikus.

PÉTER Nem tehetem. A Mamának talán elmondhattuk volna,
de nyilvános ügy ebből nem lesz. Nem tehetem.

ZSUZSA Miért nem?

Csengetnek

Felelj, kérlek ... miért?

*Péter hallgat. Újra csengetnek, vadul, négyet-ötöt egy-más
után*

Felelj!

PÉTER (nagyon halkan) Csengetnek.

ZSUZSA Akárki csenget, a válasszal adós maradtál.

Csengetnek

Nyiss már ajtót! Péter

nem bír mozdulni

Hőember! (ő megy ajtót nyitni. Ahogy megy, gondosan fésült
haját meglazítja egy mozdulattal. Egy tincs a homlokába
hull, így ziláltabbnak látszik)

ANDRÁS *(részegen, szinte berobban a szobába. Zsuzsa utána jön be)* Szabadság, miniszter elvtárs! A dolgozó nép üdvözlését hozom! Nagy munkában van a dolgozó nép. Forradalmat csinál.

PÉTER Dugd a fejed a csap alá. Részeg vagy.

ANDRÁS Csap alá, vizet rá... mi ? Nincs a világon annyi víz, ami kimoshatná azt, ami most a fejem-ben van. Nem tetszik? Vezetted be a Niagarát a fürdőszobába. Különbözik mégse. Kár lenne. Az is csak gyenge zuhany ahhoz a tengerhez képest, ami téged fog ellepni. Téged, engem, mindenkit.

PÉTER Térj észhez, a kutyaistenit!

ANDRÁS Készül a forradalom. Az új, a párja nincs forradalom. A rum forradalma. A rumé ! Jó, mi? ZSUZSA Undorító.

ANDRÁS Undorító? Lehet, de téged érdekel. Téged minden elmélet érdekel, és ez még egészen új, fel-dolgozatlan. Népi gyűjtés... én gyűjtöttem... láttam... Magyarországon mindenki rumból csinál forradalmat. No nem tudatosan, főleg ösztönösen. A munkás a bérét, az újítót a prémiumát, a diák az ösztöndíját, a tolvaj a lopott pénzt, a funkcionárius a kudarcát, az író a tintáját rumra váltja ... rumba mártja ... rumszagúak az utcák... a lehelet rumszagú ... a bánat, a jókedv, amit akarsz, mind rumból való ! A hegytől a városig és vissza nyolcvanhat forradalmárral találkoztam. Én vagyok a nyolcvan-hetedik.

PÉTER Menj innét. A Mama ... János ...

ANDRÁS Hátra az elmélet, barátom ! Az elmélet, ami így néz ki : a hegytől a városig ma még nyolcvanhét, holnap nyolcszázhetven, aztán nyolcezer-hétszáz, nyolcvanhétezer, értitek? Eszemnél vagyok. Számolok. Nyolcvanhétezer és még annyi fogja inni a rumot. A levegő, a gőz, a pára, az eső és a Duna, a víz is rum lesz. És akkor egyszer csak valaki, talán tudatosan, talán ösztönösen, meggyújt egy gyufát. Srrr ! És minden égni fog. Forradalmárok és csibészek, tudatosak és ösztönösek izzani kezdenek.

ZSUZSA Ezt nem bírom. Pfüj ... (El)

Péter utánamenne, de András elébe áll

ANDRÁS A rum kiégeti a szennyet. Akinek a szíve piszkos, annak a szívet. Akinek a nyelve hazug, annak a nyelvet. És aki egészen mocskos, abból csak a salak marad. Érted? És akik megmaradnak, újra-kezdik. Rum nélkül. Tisztán.

PÉTER Befejtjed?

ANDRÁS Igen. Iszom egy kis rumot. Van itthon? *(Választ nem várva odamegy a bárszekrényhez) Gin!* Ez nem népi ital ! *(Félrelőki)* Vermut. Ez kotyvalék. Rum ! Ez az! .. Ez a forradalmi. *(Péter elé tartja)* Igyál...

PÉTER András ... János meghalt ...

ANDRÁS Kisöcsém.

PÉTER Alighogy elmentél, telefonáltak. És valóban ártatlan volt.

ANDRÁS Valóban. Miután már nem él.

PÉTER Bizalmasan közölték.

ANDRÁS Bizalmasan. És a Mama?

PÉTER Tudja.

ANDRÁS Mit tud? Mit tud?

PÉTER Csak a halálhírt.

ANDRÁS Csak. Csöppenkénti adagolás. Nagyon emberséges.

PÉTER Te még részeg vagy.

ANDRÁS Én már józan vagyok.

PÉTER András, segíts. Nem tudhatja meg, hogy börtönben volt, hogy ott halt meg. Ha józan vagy, segíts kitalálni valamit és elmondani.

ANDRÁS Eredj Zsuzsához. Eredj, úgyis utánaindultál, eredj.

PÉTER Zsuzsát teljesen megzavarta a gyász.

ANDRÁS Sajnálom. Részvétellel vagyok, de örülök, hogy téged nem zavart meg a „gyász”.

PÉTER Hogy beszélsz velem? Kinlódok. Töröm a fejem, hogy segítsék... Én szeretem a Mamát! ANDRÁS Én nem. Én nem szeretem azokat, akiknek hazudnom kell.

PÉTER Cinikus, anarchista ...

ANDRÁS Te meg ostoba vagy, Péter, nagyon ostoba. Már csak a szavakat hallod. Eredj, eredj innen.

PÉTER Jól van, no. Tudom, hogy csak a keserűség beszél belőled. Pihenj meg egy kicsit. Fölmelegyk Zsuzsához, hátha rosszul van. De kérlek, a Mamának ne mondj semmit. Majd együtt kitalálunk valamit. (El)

ANDRÁS *(egy ideig a Mama ajtaja előtt áll. Nagyon fáradt, szinte lezuhan a karosszék melletti zsámoly-ra)* Valamit, mesét. Mesét a Mamának, arról, hogy volt, hol nem volt, volt egyszer egy János. Messzi idegenből indult az édesanyjához. Ahogy jött haza-felé, eltévesztette az utat. Hósvatagba került. Jeges szél fúj... szemébe vágott ... megvakult, eltévedt, megfagyott. Hogy nem szokott eltévedni vagy elfáradni ? Igaza van, ő nem tévesztett utat soha. Betegségben halt meg... a szíve hasadt meg... mert maga nagyon messze volt... és nem tudott haza-jönni ... nagy hegy állta útját. Hogy magáért át-kelt volna a hegyen? Átkelt volna, de nem tehetette. Óriások emelték ezt a hegyet. Nem, nem óriások, törpék. Mi emeltük. Hazugságversenyben, gyávaság építészével. Nem tudok én hazudni. Igazságot! Igazságot!

A kisajtó észrevétlenül kinyílik, a Mama megáll a karosszék mögött. Péter és Zsuzsa berontanak a szobába. Péter le akarja fogni Andrást, de mikor meglátja a Mamát, földbe gyökerezik a lába

Az igazat akarom! Csak maga segíthet! Meg kell tudnia!

MAMA Tudom.

PÉTER A börtönt is?

MAMA Tudom.

ANDRÁS Mama ... Mama ...

MAMA Állj fel. Péter, a te öcséd már csak részegen tud becsületes lenni?

ZSUZSA Hidd el, Mama, józanon nehéz. Nagyon nehéz. Mi tudjuk, Péter meg én, mi tudjuk, mit jelent józanon átélni egy tragédiát.

ANDRÁS Jó vagy hozzám. Kedves vagy. Így talán még magadat is fehérre moshatod.

ZSUZSA Rummal egyszerűbb lenne? Ugye?

PÉTER Hallgassatok! Kérdezzem, Mama ... mindenre felelek.

Értem. Amikor elvitték Jánost, éppen így néztek a szemembe. Sokan néztek akkor a szemem-be, a portás, a titkárnőm, az osztályvezetőim, az elv-társak a központi bizottságból, mind így néztek. Hát ilyen kommunista vagy? Ez lett az öcsédből? Ez a családi nevelés? És le kellett sütnöm a szemem, mert nem tudtam, hogy tévednek. Félrevezették őket is, mint engem. Nekem kommunista kötelességem volt ... én szentül hittem... én nem a testvéremet tagadtam meg, Mama ... maga mondhatja, hogy látnom, tudnom kellett volna, hogy ártatlan. Igen, de olyan zür-zavaros idöket éltünk ... Mama ! A forradalom nagy-takarítás! Felszáll a por, a piszkos, és megvakítja a szemet. De utána tisztaság lesz. Tisztaság és rend.

ANDRÁS Ezt már hallottam ma. Álomnak szebb volt.

PÉTER Csak gúnyolódj velem. Azt hiszed, jogod van hozzá? Mama ... ő sem szerette jobban Jánost, csak azért volt kétségekkkel teli, mert eleve nem viseli el a rendet, törvényességet.

ANDRÁS És János?

PÉTER Ó más. Ó szilárdan kitartott az igaza mellett, amiről most már tudom, hogy igazság volt. És így lett belőle példakép. Az én példaképem. Mama, ugye megért. Ne hallgasson... Feleljen. Kérdezzem. Mit akar még tudni ? Én azért nem látogattam meg Jánost, mert ha meglátogatom, nem teljesíthetem volna tovább a küldetést, amivel az osztály bizott meg. Lejártam volna a pártot, a kormányt. Ugye meg-ért. Le sem mondhattam. Kell a munkám, amit elég jól végzek. Szóljon már! Ha nem ad igazat, akkor is szóljon ! Én nem tudtam, hogy János betegsége ilyen súlyos, nem tudtam, hogy meg fog halni ... Olyan szívós volt. Csak annyi a bűnöm, hogy elhittem a vádat. De megvolt a törvényesség látszata. Mama ... Mama ... én akkoriban úgy féltém a telefontól. Vártam, mikor berreg rám: elvtárs, önt felelősségre von-

juk az öccse bűne miatt, akinek egy kém a cimborája. Mivel védekezhettem volna? Semmivel... Ha nem hiszem, akkor másképp cselekszem. Magának pedig azért hazudtam, mert az anyám. Apa úgy biz-ta rám, hogy óvjam szétől, fagytól, minden fájdalomtól... Én nem tehettem másképp, Mama ...

MAMA És most mit akarsz tenni?

ZSUZSA *(hisztérikusan)* Még mindent jövétehet! Még mindent!

MAMA Ti mióta vagytok így? Így együtt?

PÉTER Mama ...

ZSUZSA Ezt talán majd én... Most komédiázhatnék, le is tagadhatnám, de minek? Igen, mi megszerettük egymást, és azt hiszem, ebben nincs kivétlnivaló. Ami-kor elvitték Jánost, egyedül maradtam, remény nél-kül, csalódottan. Mindkettőnknek társ kellett. Segítség. Aztán meg újra nem verhetjük. A szívem mélyén vártam vissza Jánost, akit mint embert még mindig nagyon szeretek. Vártam, hogy tisztázzunk mindent. Vártunk. Ezek után pedig kérlek, Mama, mondd meg, honnan vagy ilyen jól informálva?

MAMA Én délutánig nem voltam „informálva”. Dél-utánig abban is hittem, hogy a testvér felesége szent. Bekötött szemmel éltem itt a Szabadság-hegy tetején, és éltem a világot. Pedig éreztem! Éreztem, hogy valami nincs rendjén. A levelekből is éreztem. De hittem nektek. Délután aztán eljött Pelleg Pista ...

ZSUZSA Pelleg ...?!

MAMA Azóta hallok is, látok is. Minden összenézést, mozdulatot, mindent megértettem attól kezdve. Ami-kor hazajöttetek a bálból, szerettem volna elétek áll-ni, rátok kiáltani: tudom! Mondjátok meg, hogy történhetett! De az első hazugság, amiről már tudtam, hogy hazugság, belém fojtotta a szót, aztán már tartottam magam, mert tudtam, hogy többet tudok meg, ha nem szólok, mert ha szólok, csak mosakodás lesz belőle és nagyobb hazugság. Vártam, hogy meddig bírjátok. És ha János nem hal meg, most is hazudtok. De meghalt... meghalt... Az én fiam! De csak én tehetek róla ... Hagytam, hogy így éljek, üveg alatt, ahogy akrtátok. Hagytam elpusztulni ártatlanul.

PÉTER Mama ... Mama... mi nem tudtuk, hogy ártatlan.

MAMA Hazudsz! Hazudsz! Te ne tudtad volna? Te, aki minden lépését ismerted? Hisz a képedre van írva, hogy tudtad. Csak hiába, mert gyáva lettél. Miniszter lettél. Úr lett belőled. Hagytad elpusztulni a fiamat ... Te ... te ...

PÉTER Hagyja abba! Mama, hogy magyarázzam meg? A fájdalom, a keserűség beszélteti, de értse meg, téved. Rosszul ítélt meg engem.

ZSUZSA Péter, azt hiszem... nehéz kimondani, biztosan komoly okod volt rá, de ahogy most meg tudom ítélni, a Mamának igaza van. Tudnod kellett arról, hogy törvénytelenesség történt.

PÉTER Te is ellenem fordulsz? Hát mi van itt? Bűn-bakot csináltok belőlem? Zsuzsa, ezt nem vártam, ezt nem hittem volna...

MAMA Aki elárul egyet, elárul kettőt is.

ZSUZSA Én nem árultam el senkit, lehet, hogy gyarló vagyok, gyenge vagyok, de tiszta a lelkiismeretem.

MAMA Hova lett az eszed, az a ravasz eszed? Te? *(Zsebéből összegyűrt leveleket vesz elő, sorban olvasva belőlük, kapkodva, egymás után)* Kedves Ma-ma, vigyázzon Zsuzsára ... János ... Kedves Mama, ne hagyja éjszakázni Zsuzsát... János... Kedves Mama, szeresse Zsuzsát, János... Kedves Mama, hagyja őt kurvázkodni a bátyámmal, amíg én a börtönben rohadok, János... János... János... János ... János ... *(Az utolsó Jánosokat úgy mondja, hogy valahányszor megnevezi a fiát, annyiszor egy összegyűrt levelet vág Zsuzsa arcába. Aztán összeroskadva zokog)*

ZSUZSA *(hidegen)* Ne izgassa magát. Árt a szívének. Inkább tudomásul veszem, hogy nem tartozom a családhoz. *(El)*

PÉTER Zsuzsa! *(Utánaindulna, de András megállítja)*

ANDRÁS Még most is utána kapaszkodsz? Eredj, vidd az anyakönyvvezetőhöz, én meg majd elmegyek tanúnak.

MAMA *(a sírásból ocsúdva)* Ne, ne marjátok egymást. Péter, kislfiám... Gyerekek voltatok még, amikor egyszer eltörted a vizeskancsót, és én Jánost vertem meg. Egész éjjel nem aludtál, forgolódtál. Egyszer csak odajöttél az ágyamhoz, és bevallottad, hogy te törted el a kancsót. Mondd, Péter, hogy tudtál nyugodtan aludni másfél esztendeig? Ugye, most sem tudtál? Ugye, ha nem láttak, forgolódtál? Hisz látom rajtad, itt is egy ránc az arcodon, meg itt is ... Lám, a szemed is, hogy megváltozott... Egészen megöregedtél. Ezt sem vettem észre eddig. Ez is az én vétkem. Péter, most már csak ketten vagytok nekem, és én nem akarok elveszíteni téged. Hallgass meg. Túl nehéz terhet vettél a válladra. Aki az öccsére nem tud vigyázni, hogy vigyázzat az magára meg másokra? Hallgattalak, ahogy beszéltél. Azt mondtad, az osztály bizott meg. Nem ez volt a te megbízatásod. Csináld azt, amihez értesz, amíg nem késő. Nem akarok elveszíteni.

PÉTER Nem értem, Mama... Én is úgy gondoltam, hogy újrakezdem ... sokat tanultam ...

ANDRÁS *(nagyon melegen, sok szeretettel)* Péter, a Mama úgy gondolja, hogy a miniszterség nehéz mesterség, nem vált be. Az a becsületes, ha ezt most beismered.

PÉTER Úgy értem, hogy mondjak le? Jó, rendben van. Nehéz órákban én is gondoltam rá. Tegyük fel, hogy a párt beleegyezik, és visszahív. Akkor is, ki áll a helyemre? Én mégis kommunista voltam és vagyok. Nem mai, és nem is tegnapi. Ha tévedtem, akkor is a népért tévedtem.

ANDRÁS Nem tévedtél, vétkeztél.

PÉTER Felborulna a rend, a törvény. Ki az, aki fel-váltana?

MAMA *(nagyon halkán)* János nemcsak egy van ebben az országban.

PÉTER Ez nagyon szépen hangzik, de a Mama nem ért a politikához.

ANDRÁS Lehet, hogy a politikához nem ért, de a világra ő hozott, és joggal kéri, amit kér.

PÉTER *(indulatosan)* Ez még nem jogcím arra, hogy politikai kérdésekbe avatkozzék. Az én miniszterségem kérdése nem családi ügy. Az én miniszterségem ... miniszterségem ...

A Mama szótlánul kimegy

ANDRÁS A te miniszterséged? *(Péter elé áll, és két-szer pofon vágja)* Mi lett belőled? Most már értelek. Csak a rang, a pozíció! Testvér, anya nem számít! Próbáltalak menteni magam előtt, hogy tévedtél, hogy bürokrata lettél ... de nem erről van szó. Meszszebb szakadtál. Nemcsak egy áldozatod van neked. Kár, hogy nem ittál velem az éjjel, akkor láttad volna, hogy hány emberből lett selejti miattad és a hozzád hasonlóknak miatt. Ha a lélek csontból lenne, minden második ember gipszbe rakva feküdnék a sebészeti klinikán.

PÉTER Elég volt... Van még törvény, amely az államhatalmat védi, a népet, a pártot védi!

ANDRÁS Igen. De nem téged. Meddig képzeled még, hogy te vagy a párt, hogy te vagy a nép? Ezt többé se fenyegetéssel, se hazugsággal, se börtönnel el nem hiteted!!! *(A Mama után el)*

ZSUZSA *(be, utcai ruhában)* Ezeket elviszem... jó? PÉTER Mi ... mit beszélés?

ZSUZSA Nem szeretek fájdalmat okozni, most mégis azt fogok. Elmegyek, Péter.

PÉTER Értem! A mártír özvegye! Biztosabb állás, mint egy miniszter feleségének lenni ilyen zürzavaros időben. Hát rosszul számítász. Én a helyemen maradok.

ZSUZSA Higgy, amit akarsz ... Különben ezt itt ha-gyom. Nekem megmarad János emléke. Isten veled...

PÉTER Menj... menj innen! Zsuzsa

el

MAMA *(be, kis cókókkal a kezében)* András befogadott.

ANDRÁS A két karomban viszem le innen.

MAMA *(Péterre néz, aki magába roskadva áll, aztán odamegy a könyvespolchoz, leveszi az apa fényképét)* Ezt elviszem. *(A képek)* Kétszer költöztem eddig. Egyszer veled a Valériára, egyszer nélküled ide. De mindig azért, hogy újrakezdem. Ügye, András, ez lesz az utolsó költözés?

ANDRÁS Mi most már együtt maradunk, Mamám.

Mindketten el. Péter leül az íróasztal mellé. Üres a kép helye. Az ajtókat az elmenők nyitva hagyták

ÁVH ÖRMESTER *(nagyon zavartan belép, körülnéz, köhint)*
Szabad?

Péter riadtan néz az örmesterre

(Ettől még nagyobb zavarba jön) Miniszter elvtárs jelentem... az ajtók... sokan mentek el innen...

PÉTER Az ajtók?... Tudom... Tudok róla... Van még valami jelentenivalója?

ÖRMESTER Jelentem, a szolgálatot átadom. Az éjjel semmi különös nem történt.

PÉTER Semmi ... Elmehet...

Örmester indul

(Szinte üvöltve) Várjon, ne menjen még! Örmester elvtárs! Jöjjön, igyék egy kis rumot... ilyenkor reggel jólesik.

Felelős kiadó : Németh Jenő, a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat vezérigazgatója 90 4163

Pátria Nyomda — Felelős vezető : Vass Sándor vezérigazgató